Массе а мехкий пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА,
НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») ОРГАН ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОГО ОБКОМА КПСС, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ЧЕЧЕНО-ИНГУШСКОЙ АССР

Газет арадувл 1923 шера денз • ШОАТТА, 19 июль, 1975 шу. • № 86 (5157). • Мах 2 кап.

«САЛЮТ-4»: НИКЪ БЕШ ДА

НАЬКЪИЙ УПРАВЛЕНЕ ЦЕНТР, 17 июль. (ТАСС). «Салют-4» Іилма станце экипаж дІахо кхоачашъеш я лаьттан юхерча орбита тІа Іилма-технически тохкамаш даран эксперименташ ярай оттаяь программа. Климук Петрея Севостьянов Виталея аргІанара балха ди кІезига аттагІа дар. Даьча тохкамех хьахиниар лертІадоаккхаш, де дезача балхашта къаьст-къаьста Іилман приборащ кийчъеш бар.

ТІехьарча деношка «Салют-4» баь никъ лаьттан Іин кІал ца доалаш барах станцена тІайоагІа йІовхал дукха. гІа яр. Цу хьалашка станце помещенешка лерттІача йІовхала режим Іалашйир кхы тІа а терморегулироване контура системайи вентиляторийн гІонца.

Цу дийнахьа космонавташа дІахо дихьар станце чурча чен кинои фотографеши йоахилга, физически упражненеш а йир са а лаьІар.

Климук Петрея Севостьянов Виталея могашал дика я. Станце бортови системаша лерттІа болх бу. Станце отсекашкара температура гІаьххьа — 21 градус цельсе я, давлени ртутни столба 800 миллиметр, относительни тІоадал — 58 процент.

СИХАГІА ЧУЭЦА ХЬУВКЪАМ!

РЕСПУБЛИКА КХАШКА

Гурахьа ялата йийна культураш чуйина яха дукха ха йисаяц. ХьажкІаши дуген доакаш 14 июль тІаккхоачаш 140,1 эзар гектара тІара ялата культураш хьекха яьннай, е планагІа чуэца езаш хинначох 76 процент. Цунах 136,6 гектара тІара ялат аьрда баьннаб колхозийн совхозийн механизатораш. Гурахьа йийна еррига культураш хІанзле чуена яьха боахамаш а да республике.

Дика вІаштІехьаьяьккха чакхйоаккх кІи - маоса кампани Шелковской, Наурски, Гудермесски, Ачхой - Мартановски районашка. Иштта, Шелковской района механизатораша — 99 процент, наурцаша — 89 процент, гудермесцаша — 81 процент, Ачхой - Мартановски района механизатораша — 85 процент кхоачашъяьй хьажкІаши дутен доацаш ялата культураш чуэцара плаааш.

Цунна цхьана ялата культураш чуйина яхара тІехьабуэ Веденски, Малгобекски, Назрановски, Советски, Сунженски, Урус - Мартановски районашкарча колхозийн совхозийн механизатораш.

Иштта Малгобекски районе — 61 процент, Назрановски — 25 процент, Веденски — 33 процент мара кхоачашъяьяц ялат чуэцара план.

Хьекха ялат сихен дикеи оарц Ачхой - Мартановски, Шалински, Шелковской районашкарча механизатораша. Цхьабакъда Грозненски, Малгобекски, Наурски районашка тІехьабус хьекха ялат аьда.

ХІанз хІара гектара тІара 16 центнер ялат чуэц. Дерригача — 204 эзар тонн да.

ХІара гектара тІара 18 центнер совгІа ялат чудахь Ачхой - Мартановски, Назрановски, Сунженски, Урус-Мартановски, Шелковской районашка.

Ялат сихен дикеи чудар — республика механизаторий кертера дехкар.

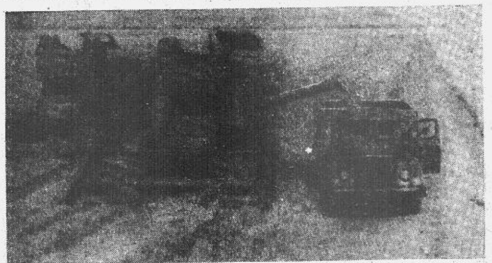

Гурахьа дийна ялат чуйица бовла гарга ба Ачхой-Мартановски района «Лермонтовский» совхоза механизатораш. Дуккхача шерашка тахкача бакъяь дІаэттача групповой хьисапе хьаькхари ардари къаьста долаш чуэц пятилетка чакхйоалача шера хьувкъам. Дика хьоккхамаш доах из чуэцача механизатораштa юкъе яьржача социалистически яхье комбайнераша Тушаев Ахьмада, Муртазалиев СерІаьлас, Эльмурзаев Кортас, кхыбараша.

СУРТА ТІА: хьалха йоагІа агрегат къаьнагІа волча механизатора Тушаев Ахьмада я..

Т. АРЧАКОВА сурт.

ТАССА ХОАМ

«Союз-19» и «Аполлон» яха кемаш вІаши дувзаденнад

1975 шера 17 июле московски ха 19 сахьати 12 минути яьлча вІаши дийзар «Союз-19» яха советски космически кемеи «Аполлон» яха американски кемеи. Космонавтика исторе чухь цхьана еча полете цхьан ханна дакъа лоац шин мехка космос тохкараша: советски космонавташа Леонов Алексейи, Кубасов Валереи, американски — Стаффорд Томаса, Бранд Вэнси, Слейтон Дональдеи.

Траекторена шозза коррекци ярца вІаши дувзара «Союз-19» яха кема расчетни монтажни орбита тІа даьккхар. ВІаши дувзадалалехьа шозза го бакъкхача кулгашца еча управлене гІонца экипажа кхоачашйир орбитальни ориентаци, пул тІехьагІа вІаши гарга дахкар чакхдаьхар американски кемана лерргІа маневрировани еш. 10 метр гаьна долаш «Аполлон» тІахьожаделга а гаргадахар а кулгашца дир «Союз-19» яхача кема тІа оттаьча вІаши дувзара мишинах пайда а эцаш. ВІаши, гарга доагІаш а вІаши дувзаш а советски кемо лоаттайир хилайза яргІоаца ориентаци. Кемаш вІашагІкхийттачул тІехьагІа пар вІаши дувзара агрегаташ шоаш вІашагІа ювзаелар, са чакхдоагІаргдоацаш вІашка а эзар.

ВІаши дувзилга толаме чакхдаккхаро экспериментально бакъдир советски американски Іимахошеи специалисташеи творчески цхьана къахьегаш яьча вІаши дувзадара агрегатий конструкцей технически решенеш нийса хилар.

ДІахо «Союз-19», «Аполлон» космически кемаша шин дени шин буси цхьана никъ беш цар экипажаш цхьан кема чура вокх кема чу гІоргья, цхьана Іилма эксперименташ ергья.

Советски американски оагІонаша дийца ма-хиллара дІа чу а хьа чу а болхача хана космонавташа дІа-юха хувцаргья къамап байракхаш, машара тІехьа сигал тохкача а пайда эцача а СССР-и США-и цхьана къахьегарах йола соглашени, памятни медалаши йовлакхаши, хІаьта иштта СССР-и США-и дІайогІаргйолча гаьний ги. ВІаши дийзача кемаш тІа экипажаша кулгаш яздергда «Союз-19», «Аполлон» яха кемаш вІаши дувзара долча тешала.

«Союз—Аполлон» космически комплекс дІахо никъ беш я дунен халкъий юкъара экипаж тІа а йолаш.

КХЫ ЦІАЬКХА А ДОАКЪАРАХ

Доакъараш Іалашдеча дІадахача шерашка шоашкара дийнна гІалаташ теркаме ца эцаш болх бу дуккхача колхозийн совхозийн кулгалхоша, йолаш йолча торонех бизза пайда эцац, йол, сенаж, баьций витаминни хьоар кийчделга лерттІа вІаштІехьадаккхац.

Болх тесса лелабу кулгалхойн специалисташи хилар бахьан долаш дуккхача колхозашкеи совхозашкеи боагІача бесса пайда эцац йол хьоккхача машинех, хила ма еззара кагий аьта хилац кІоагашка йолла силос, хІаьта кулгашца мангал хьоккхилга юкъера даьккхад. Аьла хьакха йиш йолаш дукха буц юс тракторащ тІа ца йохалуча моттигашка.

Йол хьоккхилга геттара мела лел Назрановски, Сунженски, Грозненски районий цхьадолча боахамашка, моттигаш чуйслу хьекха йол хьагул а яь, аргІаш даь вІашкатоха гоаеш. Дукха ха йоакх но паркхаш даьи зІамигача холашка вІашкатехан уллаш. Цудухьа хила ма-еззара дика хилац йол. Иштта моттиг хиннай Гудермесски района «Дружба» совхозе.

15-гІа июль тІаккхоачаш республика юрта боахама министерства боахамашка кийчъяьй 37,3 эзар тонн йол, планагІа 148,1 эзар тонн йолча. Сунженски района боахамаша Іалашъяьй планах 10 процент йол, Назрановски — 13, Надтеречни — 11, Веденски — 2, Ножай-Юртовски — 8 процент.

Республике кийчъяьча 37,3 эзар тонн аьлах 14,5 эзар тонн йол Іалашъяьраш Шелковски района колхозаш я. ПланагІа кхоалагІа дакъа йол Іалашъяьй Наурски района боахамаша, вешта аьлча, 7,6 эзар тонн. Дуккхал цу шин районий боахамашка кийчъяьй 22 эзар тонн йол, хІаьта вокх еррига районашка Іалашъяь йол 15 эзар тонн мара яц.

Кхы дикагІа лелац сенаж кийчъелга а. 78,6 эзар тоннах 15 июль тІаккхоачаш кийчъяьр 28,6 эзар тонн мара яц.

Сенаж кийчъелга массарел дикагІа вІаштІехьадаьккхад Гудермесски районе. Укхаза 159 процент кхоачашъяьй из тайпа доакъар Іалашдара план, хІаьта Ачхой-Мартановски районе — 42 процент, Грозненски — 40, Малгобекски — 58, Урус - Мартановски — 64, Шелковской — 43 процент. Геттара во лел сенаж йоллилга Шалински района боахамашка — 10 процент, Сунженски — 23, Наурски — 14 процент. ХІанз а цхьа тонн сенаж кийчъянза я Веденски Советски районий колхозаш.

Чах аргІаш дара балхаш геттара мела лел Грозненски, Малгобекски, Урус-Мартановски, Шалински, кхы дуккхача районий боахамашка.

Юрта боахама министерства колхозашкеи совхозашкеи даьккхад 8745 тонн баьций витаминни хьоар (план 21420 тонн). Юкъера лаьрхІача майнюнь бетташка хІара балха дийнахьа 2 тонн мара баьций хьоар даьккхадац цхьан агрегато. Цо тешал ду агрегаташа болх ца беш дукха лаьтталга.

Баьций витаминни хьоар доаккхилга во вІаштІехьадаьккхад Шелковской районе. ПланагІа 6200 тонн йолча кийчдаьр 2720 тонн мара дац, вешта аьлча, планах 17 процент. Кхы дикагІа лелац из доакъар Іалашделга Назрановски, Надтеречни, Ачхой - Мартановски, Шалински, Урус - Мартановски районашка.

ХІара колхоза председатели совхоза директори дехкарийна ва шай боахаме доакъараш кийчделга мишта лел хьажа, уж кхоачам хиллал Іалашдара йолча еррига торонех бизза пайда эша.

ХІанз лехкар сенах латт аьлча, из латт эрий ара - тІаьннеи дІайийнеи баьцаш сухалбаь хьаккхарал совгІа, хьукашкареи, ушалашкареи, лаьгІий йистошкареи, иштта кхычa моттигашкареи баьцаш хьакхарах. ВІаштІехьадаккха деза хьем ца беш ча хьагулделгеи из аргІаш даь вІашкатохилгеи, коартолий, гидуартий, баьцадаарий йоархІаш гулъелга. ВІаштІехьадаккха деза цкъа дІайийча дуккхача шерашка тІаювла баьцаш кІезигагІа хьеккхача а диазза цу кхашкара хьоккхилга. Ханнахьа дІадоладе деза мошача хьажкІех силос йоллилга а. ХІаьта баьций витаминни хьоар доаккхача агрегатий болх шин сменагІа вІаштІехьабаккха беза.

Массе боахаме лерттІа учет лелае еза Іалашдаьча доакъара, вІаштІехьадаккха деза из лораделга, хІара ден, бетта цох кхетамца пайда эцара планаш оттае еза, дерригa доакъар хьайбаш чудоахкача фермашта хьатІада а деза.

Х. МАХИТАРОВ,
республика юрта боахама министерства воккхагІвола экономист.

Шекара свекла тха районе кхее йолаяь ер кхоалагІа шу да.

Из маьхера культура пайдне йолга кхета а деш хІара шера из дикагІа кхеяра дукха къахьег района кхаш леладераша. Района специалисташа шерагара шерага юкъе кхувл шекара свекла хьувкъам лакхбара йола керда агротехника.

ДІаладахача шера Іалама хьалаш ахаоккота аьттув болаш хиннадеце а еррига районе

ГЕКТАРА ХЬУВКЪАМ ЛАКХБАРА

юкъера лаьрхІача хІара гектара тІара 259 центнер шекара свекла яьккхар, план 200 центнер йолча. Къаьстта дика хьоахамаш даьхар «40 лет Октября» яхача совхозе — хІара гектара тІара 256 центнер. Фу дІадувш а Іувал деш а агротехнически бокъонаша дІа мадеххара болх баьча «Назрановский» совхозе Озиев Сайпудина. «40 лет Октября» совхозе Евлоев Беккана звеньяша дика хьоккхамаш гайтар. Къаьстта доккхий хьоккхамаш даьхар цхьаьщаболча гектарнийкаша. Масала, «Назрановский» совхозе Дзотов Миканла цхьан гектара тІара 840 центнер яьккхар, хІаьта Халухаева Зулпата — 600 центнер.

Укх шера еррига районе дІайийна 487 гектар шекара свекла я. Уж лелаю 9 механизированни звенос.

Пятилетка чакхйоалача шера хьувкъама дика лард еллар района кхаш леладераша. БоагІача бозоамагІа азотни, фосфорни, калийни, минеральни удобренеш товсаш еррига шекара свекла зяба аьхача лаьтта дІайийра. БІаьсти яьлча ха ца туллийташ дІадийра дика фу. Ахархочун бІарг сийрлабоаккхаш цхьатарра хьатІаяьлар баьцовгІаш. ХІара гектара хьувкъам лакхбара боккхача лоархІаме хилар лоацача агротехнически хана баьцовгІаш нийлхьеш чакхъяьккха агрономем. Из деш специалисташа, шекара свекла лелаерaша дицалийтанзар са доаххача зенерча хІамацца лиоа къозсам лоаттабе безилга.

10 июль тІаккхоачаш районерча еррига шекара свеклах 348 гектар тІехликен 131 гектар дикеи яр.

Пхьилекъонгий - Юртарча отделене шекара свекла йолча 12 гектара тІа кулгалхоша тасса йитарах доккха оасар даьннал. ТІехьа ца теттaш уж оасарах мукъаяха еза.

Укх шера хьувкъам чуэцаш прогрессивни метод юкъе йоалае лерхІ оаха — потоцно-перевалочни метод. Цо торо лургья транспортага дІадодар кІезигде. Цу гІулакха тха управлене хьувкъам чуэцача хана кхоачашъергйолаш мероприятеш оттаьй. Уж еррига совхозашка дІаккхачийтий.

Укх шера района совхозаш пачхаьлкхенга 1120 тонн шекара свекла йоккха езаш я. Ша теха 300 гектар юха дІайийнай оаха. Из дика вІаштІехьдаьккха кхоачашдир. ХІанз уж дика хьахиннай. Царех хІара гектара хьувкъам лакхбара леронга низаш тІадахийтад «Назрановский» совхоза къахьегамхоша.

Б. БЕКБОТОВ,
Назрановски райисполкома юрта боахама производственни управлене керттера агроном.

«Союз-19», «Аполлон» яхача кемай экипажашка космонавташка Леонов Алексейга, Кубасов Валерега, Стаффорд Томасага, Бранд Вэнсага, Слейтон Дональдага новкъоста Л. И. Брежнева дахьийта моаршал

Советски халкъа цІергІа а сайгара а даькъала дувц аз шу белгаларча событеца — «Союз-19» советски космически кемеи «Аполлон» американски космически кемеи эггара хьалха вІаши дувзарца.

Дерригa дуне чІоагІа теркам тІабахийтан доккхал деши хьожаш да Іилма эксперименттий чоалхане программа кхоачашъеш саш цхьана беча балхага. Кемаш толаме вІаши дувзаро бакъдир советски американски Іилмахоша, конструкторашеи космонавташеи творчески цхьана къахьегаш хьаяь а чакъяьха а йола технически решенеш нийса хилар. Ала мегаргда, «Союз» — «Аполлон» хургйолча дунен халкъашта юкъерча орбитальни станцей прообраз я аьнна.

Хьалхара лаьттан искусственни спутник урагІа яхийтачул а хьалхара саг сигала вахачул а тІехьагІа космосах хиннай дунен халкъашта юкъера цхьана къахьегара арена. Кхоккам кІаьдбаларо, советско - американски отношенешта юкъе дика гІулакхаш довларо хьаккеллад юкъара полет яра дола хьалаш. Хьаеллалу дерригача адамлей эггара хьалхара дунен халкъий машарей прогрессей хьашташ а лаьрхІа мехкаштеи халкъаштеи юкъера Іилман бувзамаш шерреи беркат доалаши дегІадоаладара керда торонаш.

Шуга, сигале къонахчал гойташ караерзаерашка, кхьчал космос караерзаяра исторе чухь керда оагІув хьеллара сейдола гІулакх. Оттаяь программа оаш толаме чакхъяккхар а могаш-маьрша долаш лаьтта доссар а лов сона.

Л. БРЕЖНЕВ.

КОСМОСЕ—ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ЭКИПАЖ

Из ди — 17 июль а 19 сахьати 12 минути яьнна ха а адамий летописа юкъегІоргья исторически лоархІам бола событи хиларах тарра. Эггара тІехдола хІама карагІдаьннад цхьана еча советско-американски полете: «Союзи» «Аполлони» яха кемаш вІашагІхеттад. Космически орбите хьаяьй дунен халкъашта юкъера экипаж тІайола комплекс.

Е мугІараш яздаьча полета управлене Подмосковни центре мишта чакхдаьлар из ди?

Цу дийнахьа Центра специалисташа де дезараш минуташка меттел, хІама ца эшшаш секундашка а къоастадаь дар. ХІаьта а «Союз» яхача проекта советски оагІонгахьарча директора профессора К. Д. Бушуевна ха корайир ТАСС специальни корреспондентага массехк дош ала.

— Тахан, хетаргахьа, эггара кхотаденна ди да, — йоах цо. Духхьала цхьа дош — кемаш вІашагІхоттар мел доккха да! Кемаш сигала дахийтара, Іилман-технически эксперименташ, яра, юххера а, экипаж лаьтта йоссаяра дергдолча балхий лоархІам кІезигбе безам бац са. ХІаьта а таханара дар тхона цхьа моллагІа дола ди дац. Цо итогаш ю Советски Союзеи Америка ВІашагІкхийттача Штатийи Іилмахоша а специалисташа а дуккхача бетташка баьча балха.

Кемаш вІашагІхоттале кхы а кхо сахьат ха йисай. Специалисташа къамаьл де, из дерригa а мишта хургда царгара хаза кхы а цхьа минут мукъа ха яр. Хург мел долчун график еррига а лагахьа хов инженера Н. Н. Петровна.

— ДІадагалацал, — йоах цо, — вІаши гаьна долаш лелача «Аполлонаи» «Союзаи» юстара цхьаннахьа лелаш кхы цхьаькха а космически кема да хьона. Цун иллюминаторга гІолла лех оаха кемаш а уж гарга гІортар в. Тхона хьалхашка отт къегаш доаца селкъий дола космоси цаІ шоллагІчоа тІехьа бода сийрда ши тІадами. Космоса боадо тедаш чакхдоал сердаьа лелхамаш. Уж я американски советски кемаш тІа оттаьча импульсни какхий сигналаш.

— Алал сога мича хана хургда из?

— Московски ханах 16 сахьати 52 минути аьлча. Кемаш вІашагІхоттара операцеш гойташ йола схема дІахьокхаргья аз шуга.

— Хьажал, — хьахьокх специалиста, — укхаза я лаьттана гонахьа баьккхача гон номер, полета яьккха ха, экипажо деча гІулакхий лоацца чулоацам.

ХІанз хьожаргда вай, масала, 16 сахьати 45 минути яьлча фу хул. «Союзаи» «Аполлонаи» юкъера юкъ 241 километр я. Цу хана болх бе йолайолийт «Союза» приемоответчики «Аполлона» приемопередатчики. «Аполлон» «Союз» яхача кемага хьежа долалу.

Кемаш вІашагІхоттара тІехьара операцеш ярца дувзаденна дола балхаш дара дІавех соцца къамаьл деш вар. Цу сахьаташка Байконур космодроме фу ду хьажа гІорт со. Цига ца социйташ ду «Союз»—«Аполлон» яхача программаца дувзаденна балхаш. Сигала дахийтара кийча да «Союз» яха шоллагІа доа кема, кема сигала дахийта кийча ба космонавташ Анатолий Филипченкои Николай Рукавишниковеи. Іилмахой, специалисташ, стартовикаш. Космодромера цар вахта йІаьхлургья кхы а цхьа ха яллалца, «Союзи» «Аполлони» вІашагІхотталца. Иштта лаьрхІад из.

Полета управлене Центра керттерча зале гулбеннаб полета кулгалхой, «Интеркосмоса» совета председатель академик Б. Н. Петров, космонавташ кийчбара Ю. А. Гагарина цІерагІча Центра начальника заместитель А. Г. Николаев, СССР летчикаш - космонавташ В. В. Николаева - Терешкова, Б. В. Волынов, О. Г. Макаров, Іилмахой, конструктораш, специалисташ. Цига ва Советски Союзера США посол У. Стессел.

— Эггара лоархІаме йола технически операци чакхъяккхара хилаьза яргІоаца кема маневраш еш ва Томас Стаффорди цун экипажи, — аз йист ца хулаш даьча хаттара жоп лу полета кулгалхочо А. С. Елисеева. Оборудовании системаши вІашагІхоттара еча кийчонца дувзаденна балхаш деш ба Алексей Леонови, Валерий Кубасови. Хозий шоана, операцеш кхоачашъяра хьакъехьа вІаши хоамаш ду Леоновеи Стаффордеи. Кемаш гаргакхоачача участке экипажаша полета управлене Подмосковнии Хьюстонски центраша деш дола къамаьлаш къаьстта дог айденна хургда.

Зале чІоагІа гІулакхацара сатем эттаб. Экипажацара бувзам лоаттабу СССР летчика - космонавта Георгий Шонина. Цо Леоновга дІахойт кемашта юкъе мел юкъ йоал.

— 39 километр. Траектори хьаэца маневрага доал «Аполлон».

Кхы а массехк минут йоал. «Аполлона» тормоз тох, относительни скорость дІайоаю.

«Аполлон» «Союзал» хьалхадоал, — йоах Г. Шонина Леоновга. — Дерригa а графикагІа ма-доагІара лел. «Аполлон» ший хила еззача дІаотт.

Кемаш вІашагІхотта минуташ мара йисаяц. Кемашта юкъера юкъ 30—50 метр мара йисац. «Аполлон» «Союза» хьакъехьа «лакхехьа доал». ВІашагІхоттара узлаш вІашдухьала оттаю кемаша, скафандраш тІаювха Леонови Кубасови Іоъарахецача аппарата чу ба, уж орбитальни отсекаца хотташ йола люк дІакъайла я.

Кемашта юкъера юкъ 10 метр я. Кулгашца кема леладара системашца «Союза» хьатІадоагІа «Аполлон». Томас Стаффорда кема тІахьожаду «Союзаца» вІашагІхоттаргдолча, вІашагІхоттара оптически визирага гІолла хьожа а хьожаш. БІарга цІацкъам тохача юкъа вайна телевизора экрана тІа гу кемай андрогинни агрегаташ мишта вІашагІкхийттар. Автоматически вІашагІхотталу, вІашкатаІ, герметически чІоагІлу. Табло тІа 19 сахьати 12 минути.

«Союз-19» яхача кема командира Алексей Архиповича Леонова полета управлене Подмосковни центрага хоам бу:

— Кемаш вІашагІхеттад!

Орбите я эггара хьалхара дунен халкъашта юкъера экипаж тІайола «Союз» — «Аполлон» яха космически комплекс.

А. РОМАНОВ,
ТАСС специальни корреспондент.

Надтеречни районе массарел хьалха гурахьа дийна ялат толамца чуйица даларах рапорт деннад чхьагІар доаккхача «Верхненаурский» совхоза коллективо. ПачхаьлкхенгІа ялат доххара план кхоачашъяьй.

Белгалдаккха деза, чхьагІар доаккхача совхозе укх шера эггара хьалха ялат чуэцара прогрессивни метод юкъе йоалаяь хилар — «Жатва-75» комплексни отрядашца чакхъяьккхар. Цо торо хулийт сихен лоацдача хана хьайбай фермашта гІожа доакъар кийчде а гурахьа дувча ялата хьалхха а лаьтта кийчде а.

Ялат чуйица даьнача кхашка арайоал трактораш. Ялат чуйица баьнна дукхагІа бола комбайнераш трактораш тІа хайшаб. Цу гІулакхо торо лу дийнахьеи буси оахамаш де.

Ялат чуэцача хана санна доккхий толамаш доах Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета депутата Хадиев Япута.

Боахаме массарел хьалха ялат чуйица а ваьнна «К-700» яхача трактора тІа хайнав из. Ше беш бола болх дика а беш дийнахьа ший норма ю цо.

В. МАРЗИЕВ.

СУРТА ТІА: НГІАССР Лакхехьарча Совета депутат совхоза хьалха латта механизатор Я. Хадиев.

В. ЕЛИЗАРОВА. сурт.

ДОАКЪАР ІАЛАШДАРА —ЙОАГГІАШ ЙОЛА ЙОАКХО

Республике гІолла 14 июль тІаккхоачаш 48 эзар тонн йол Іалашъяьй, е планагІа Іалашъе езачох 28 процент. Из тайпа доакъар Іалашделга къаьстта дика вІаштІехьадаьккхад Шелковской района боахамий къахьегамхоша. ХІанзле 44 процент кхоачашъяьй пар йол Іалашъяра план. Во болх бац из тайпа доакъар Іалашдара план 42 процент кхоачашъяьча Шалински района а. хІаьта 35 процент кхоачашъяьча Гудермесски района а. 39 процент кхоачашъяьча Урус-Мартановски района а. 32 процент кхоачашъяьча Ачхой-Мартановски района а доакъар Іалашдеозша. Цунца цхьана Грозненски, Малгобекски, Ножай-Юртовски, Советски, Веденски районашка планагІа Іалашъе езачох хІанз а пхелагІа дакъа мара Іалашъяьяц из.

План 207 эзар тонн йолча ча 39,3 эзар тонн мара Іалашъдаьдац. Сиха чакхбоаккх ча Іалашдара болх Шалински, Шелковской, Малгобекски, Сунженски, Ачхой-Мартановски районашка. Цхьабакъда, гурахьа ялата йийна культураш чуйица яьна йоллаше а чах аргІаш делга тІехьатетт цхьадолча боахамашка, къаьстта: Грозненски, Веденски, Назрановски, Урус-Мартановски районашка.

Республике хІанзле 8,1 эзар тонн баьций витаминни хьоар даьккхад, е планагІа укх шера Іалашде дезачох 36 процент. Соакха укх хина даьккхачул 2 эзар тонн дукхагІа да из.

1975 шера 14 июль тІаккхоачаш доакъар Іалашдарах йола

СВОДКА

Районаш	йол	ча	баьцай хьоар
1. Ачхой-Мартановски	32	25	24
2. Веденски	5	5	—
3. Грозненски	18	15	45
4. Гудермесски	35	25	49
5. Малгобекски	17	27	43
6. Надтеречни	34	21	27
7. Назрановски	27	3	28
8. Наурски	31	17	47
9. Ножай-Юртовски	10	31	—
10. Советски	2	29	—
11. Сунженски	19	21	46
12. Урус-Мартановски	39	6	33
13. Шалински	42	29	30
14. Шелковской	44	27	23
Грозне	21	—	—
Республике гІолла	28	19	36

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ПОЛИТИЧЕСКИ ДЕШАРА КАБИНЕТ — ПРОПАГАНДИСТАШЦА БЕЧА МЕТОДИЧЕСКИ БАЛХА ЦЕНТР

КПСС XXIV съездо белгалдаь дола вай мохк экономически социально-политически дегIабовлабара даькъера кхоачашдара идеологически болхлошта хьалхашка латта гIуллакхаш доккхий а лоархIаме а да чIоагIа уйла тIаяхийта а лакхача идейни боараме а наха юкъера коммунистически кхетама болх бар. Цунца цхьана политически дешара кабинета декхар да пропагандистски кадраш дика кийчъяр, царна хаддаьза марксистско-ленински теори, партийни пропаганда лардаш хьехар.

Уж декхараш кхоачашделга «Белорусски партийни организаце идеологически кадраш хьахаржареи кхетаярен балхах» болча КПСС ЦК Соцамга хьежжа кхоачашде гIерташ шийболх вIаштIехьбоаккх КПСС Ленински райкома политически дешара кабинето, цун методически совето. Хаддаьза методически теоретически новкъостал ду пропагандистски кадрашта, политинформаторашта, агитаторашта.

Районе вIашагIъелла партийни экономически дешара йоккха система я. Духхьал партийни дешара ерригача формашка дешаш ва укхаза 11761 саг, царех 8563 коммунист а волаш. Чакхдаьннача дешара шера районе вIашагIъелла болх беш яр 65 юкхьанцара политшкола, 208 марксизма-ленинизма лардий школа, 234 семинарски группа.

Партийни, комсомольски, экономически дешара эффективность лакхъяра керттера дарех гIулакх да пропагандисташ хьахоржалгеи кхетамца кхебелгеи. Цудухьа политически дешара кабинето дукха болх баьб гIулакхах дикагIа кхеташ бола коммунисташ пропагандистски балха юкъеозаш. ДукхагIа хиннаб лакхарей чакхъяланза лакхарен образовани йола пропагандисташ. Берригача 1104 пропагандистех 876 саг лакхарен чакхъяланза лакхарен образовани йолаш ва. Партийни дешара системе пропагандист болх беш ба 33 Iилман доктори кандидати.

Дукха хана деш пропагандистски болх беш хьабоагIа цхьабола пропагандисташ партийни пропаганда бокъонца бола мастераш а хинна дIаэттаб. Царех ба В. И. Ильинова — швейни производственни объединене керттера инженер. А. С. Цыганков — «Автоспецоборудоване» опытно-экспериментальни завода директор. И. Г. Гусев — Красный молот» завода цеха начальник, Латышева Л. Г. — № 2 йолча юкъерча школа хьехархо, кхы дукхха бараш.

Коммунизма идейшта пропаганда яр, яьхал В. И. Ленина, дIадоладе деза пропагандисташ кечбарца, кхетабарца, Iомабарца. Цудухьа политически дешара кабинето, методически совето хаддаьза йоакхою пропагандистий. Царца беча балха перспективни планаш, методически совета балха план я кабинете.

Хан-ханахьа еча семинарашка пропагандистий идейно-теоретически боарами методически говзали лакхъяр, занятей идейни чулоацама тIахьожам лоаттабар, политически школай, семинарий болх таххар, дикагIа йола пропагандистски опыт вIашагIтохари из шерра дIайоаржаяри — иштта да политически дешара кабинета хьалхашка латта керттера дарех декхараш.

Доккха практически гIулакх ду пропагандисташта методически Совето. Цун членаш ба дикагIа бола пропагандисташ, школай хьехархой, Iилманхой, предприятей кулгалхой, специалисташ — ерригаш 21 саг. Совета кулгалдеш я хьехархой говзал лакхйоаккхача института кабинета заведующи А. Т. Щербинина. Методсовета членаш хоадам боллаш йолча школаштеи семинараштеи дIа тIа чIоагIбаьба. Дика болх бу госуниверситета преподавателa Б. Н. Улько, стройбанка контора начальника К. А. Логиновас, швейни производственни объединене инженера М. Г. Демурчан, «Красный молот» завода политпросвещене кабинета заведующе Л. Л. Недельковас.

Чакхдаьннача дешара шера къаьст-къаьста йир семинараш экономически дешай лардаш Iомаеча, юкхьанцарча политшколай, семинарски группай, кхыча формай пропагандисташца. ДикагIа йола опыт дIаюха эцилга а теркам беш леладу. Цул соагIа пропагандисташта хаддаьза консультацеш, методически советаш тел. Иштта, групповой консультацеш елар шоллагIчеи кхоалагIчеи шера курс Iомаеш йолча политшколай, Iилман атеизма проблема Iомаеча семинарски группай, кхыча формай пропагандисташта. Консультацеш, методически советаш гелача доккха новкъостал ду госуниверситета преподавателa С. В. Изюмскаяс, «Знание» общества лектора А.-Х. Саламова, кхыча активисташа.

Политически дешара кабинето къаьстта чIогIа теркам тIабоккхаб В. И. Ленина пропагандешш ладувгIаш барашка дикагIа, кIоаргIагIа Iомаяйтара. Укх шера марте яьча района пропагандистий семинаре «Партийни пропаганде В. И. Ленина произведенеш Iомаяра методиках» лекци йийшар госуниверситета преподавателa Н. О. Кацева, семинаре цу хьакъехьара опыт. ювцаш къамаьлаш дир «Красный молот» заводерча марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста И. Ф. Андреева, № 38 йолча юкъерча школа семинарски группа пропагандиста М. С. Линко, респотребсоюза комсомольски дешара система семинара пропагандиста Р. А. Дадаевас, кхычар.

Дешара ерригача формай пропагандисташта доккха новкъостал ду районе еча методически конференцеша. Чакхдаьннача дешара шера цу тайпара конференци хилар «Политически дешар Iомадеча хана ладувгIаш барий хьинар айдар — пропагандистски балха эффективность лакхъяра лоархIаме гIулакх» яхача темагIа. Ши бIаь совгIа пропагандист вар конференце дакъа лоацаш. Конференце хиннараша ладийгIар «КПСС XXIV съездо белгалдаь марксистско-ленински теори творчески Iомаира дешаши политически занятешка ладувгIаш барий хьинар айдара декхарашн» яхача исторически Iилмай кандидата Н. А. Гулькос яьча керттерча докладага, хIаьта иштта методически практически лостам болаш пропагандисташа № 22 йолча юкъерча школа директора Л. Прилипкина, экспериментально-механически завода директора Л. М. Ногинске, № 2 йолча юкъерча школа хьехархочо Л. Г. Латышевас яьча докладашка а.

Районе традици а хинна дIаэттад дикагIа болча пропагандисташа йийла занятеш елга. Чакхдаьннача дешара шера цу тайпара 9 занятн кийчъяь чакхъяьккхай районе дешара тайп-тайпарча формашка. Дика чакхъяьлар «Красный молот» завода марксизма-ленинизма лардаш Iомаеча школа пропагандиста И. Ф. Андреева «Болхлой класса революционни болам» яха тема Iомаеча хана собеседовани яра методика» темах яьи юкхьанцарча политшколе «Центроспецстрой» треста спецуправлене къахьегам Iилман ларда тIа вIаштIехьбаккхари къахьегама дисциплинеи темах пропагандиста А. К. Вагнера яьи йийла занятеш.

КПСС XXIV съезда решенеш кхочушъе а, парте XXV съезда кийчо еш беш бола организаторски болх тоабе идеологически новкъостал дара боккха лоархIам болаш хIама да пропагандисташа шоашиувттаю творчески планаш. Уж планаш оттаярах дола дош районе дикагIа бола пропагандисташ юкъе а болаш методически совета заседане дийцар. Пропагандисташта творчески планаш мишта оттае еза хьалха довккхаш рекомендацеш елар. Шоай творчески планаш дика оттаьяй дуккхача пропагандисташа. Уж планаш уттаяра хьалхарча опыта анализ яро хьахьокх планаша пропагандистий творчески хьинар айдеш, политически дешара теоретически ларда чIоагIъеш хилар. ЛадувгIаш барашка шоашка дукхагIа уйла яйта, Iомалеш дола дешар дикагIа кхетадайта вIаштIехьдоал пропагандистий.

Хаддаьза терко еш леладу парте райкома политически дешара кабинето идейно-политически балха дикагIа йола опыт Iомаелгеи из дIайоаржаелгеи. Иштта Iома а яь дIайовзийтай пропагандистий, агитаторий, кагирхой наставникий Социалистически Къахьегама Турпала, швейни производственни объединене швея-мотористка М. П. Ушаковай, «Красный молот» завода цеха начальника И. Г. Гусева, СМУ-4 бригадира, Социалистически Къахьегама Турпала Ш. Хаджиева, № 18 йолча юкъерча школа директора Г. А. Тютчевай, кхычар балха опыт.

Политически дешара кабинето пропагандисташта дешара планаш, учебникаш тел, ханханахьа партийни дешара ерригача формашта лаьрхIа хIара темах книжни витринаш кийчъю, диафильмаши гойтара пособеши хьахъестаю.

Цхьабакъда политически дешара кабинета, методически совета балхаца хIанз а кIезига яц пайда ца эцаш йола резерваш. ДукхагIа кийчъе еза учебно-методически материал пропагандисташта новкъостала йола рекомендацеш дикагIа хила еза. ШерагIа дIайовзийта еза пропагандистий опыт листовкаш арахецаш а газетий оагIонаш тIа гIолла а. Уж а кхыдола а декхараш кхоачашдара тIехьа болх беш я политически дешара кабинет.

К. СОРОЧКИНА,
КПСС Ленински райкома политически дешара кабинета заведующи.

КХОАНА — МЕТАЛЛУРГА ДИ

КЪАХЬЕГАМА СОВГIАТ

ХIара шера июль бетта вай мехка дезду металлурга ди. Цхьа бахьан доацаш дац из. Халкъа боахаме цхьаккха дакъа дац металлах пайда ца эцаш. Цун лоархIам боккха хилар белгала а доаккхаш хIара шера металлурга ди дезде оттадаьд советски правительства. Хаддаьза вай хьамсарча партеи правительстваи йоакхо еш хиларах СССР металлургически промышленноста хьалхара моттиг яьккхай Европе, шоллагIа моттиг яьккхай дунеи тIа.

Дикача къахьегама толамашца белгалдоаккх укх шера металлурга ди Октябрьски революце орден леладеча «Красный Молот» завода болат лоаладераша, литейщикаша. Ах шера план 112,4 процент кхоачаш а еш дика къахьегама совгIат кийчдаьд С. П. Коваленко керте латтача сталелитейни цеха коллективо. ПланагIа лаьрхIачул совгIа арахийцад 778 тонн болат, тIаййшача социалистически декхарех лаьрхIа хиннар 500 тонн мара доацача. Пятилетка диъ шереи ах шереи планал совгIа арахийцад 2760 тонн болат. ДегIа мел ена продукци хьахиннай къахьегама овсарле лакхъяра чотах. Арахеца продукци сиха дегIаахаро, къахьегама овсарле лакхъяларо дикка тоадаьд цеха экономически хьокхамаш. Арахецача продукцега дIабола мах лохбарах хьалхарча ах шера кхоадаьд 42 эзар сом, хIаьта планагIа лаьрхIачул совгIа пачхьалкхенна баь пайда 71 эзар сом да.

Иштта дика къахьегаш хиларах 1974 шера денз сталелитейни цеха коллективана ийссазза хьожаяй хьалхара моттиг, хIаьта укх шера пхеззахьожаяй из.

Металлурга деза ди иштта дика къахьегама толамаш даьха белгалдоаккхаш я чов лоала а деш пох кепаетташ хIамаш еча Н. Назаров керте латтача цеха коллектив. ТIаййшача социалистически декхарех ах шера планал совгIа бIаь тонн чоча хIамаш арахеца езача арахийцар 103 тонн чоча хIамаш. Чугунолитейни цехе дегIа мел ена продукци а къахьегама овсарле лакхъярах хьахиннa я. ДIадахача шера хинначул 7,6 процент лакхъеннай их укх шера цу юкъа.

Завода литейщикаша доаха къахьегама толамаш шишегIа хьахиниа дац. Дукха балхаш даьд цар производство технологи эргайоаккхаш. Сталелитейни цехе вIашагIа а елла болх бе йолаялийтай керда технологически лини. Цу гIулакхо торо хилийтар йIайха изделеш пишхачура хьеара йоахача балха механизаци е. Производствана юкъейоалаяьй кхесташ йола автоклава. Цо а дикка аттача баьккхаб литейщикий болх. Цеха болхлой шоай гIизаца реконструкци еш ба лобата хIамашта кепа еттача участкана, заливочни отделенена. Доаха толамаш дикагIа хилийтара доккха новкъостал ду цеха болхлоша, мастераша, инженераша творчески къахьегаро, социалистически яхь кхетамца вIаштIехьяккхаро, технически прогресс елга сихдаро, арахеца продукци дикагIа хилийтаро.

Къаьстта дика къахьегаш хиларца белгалъяьнна я мастераш М. И. Зибров, Н. Ф. Гарипп, Н. В. Чеботаев керте латтача участкай коллективаш. Шоай новкъостаншта хьоккам телаш къаьстта дика къахьегаш ба болат лоаладераш Ешанов Владимир, Астемиров Iабдул-Мажит, Шакин Юрий, Кузнецов Дмитрий, обрубщик Садулаев Эмилхан, кхы дукха бараш а. Пхе шера план кхочаша яь 1976 шера чотах къахьегаш ба уж.

КарагIдаьнначох кхоачамбаь Iеш оамал яц завода литейщикий. Цар дика кхетаду хIанз а тIехьа пайда эцанза дукха резерваш хилар. Цехашка пайда ца эцаш дIаvхийташ хиннар, зехьа йовеш хинна балха ха, брак йолаш арахецаш хинна продукци кIезигъенна яле а дукха кхоачамбоацараш да цу даькъе цар балха тIа. Уж кхоачамбоацараш цIендаь дIа а доахаш КПСС XXV съезда сийна шоаш хьалхагIа тIаййшача декхарех лаьрхIачул шозза дукхагIа продукци ара а хецаш шера план хаьал хьалха кхоачашъе лерхI цар.

К. ГОЦКИЙ,
«Красный молот» завода керттера экономист.

СУРТА ТIА: Болат лоаладераш Д. Кузнецов, Ю. Шакин, В. Ешанов, I. Астамиров. И. ПЛИЕВА сурт.

НИЗ ЦА КХОБЕШ КЪАХЬЕГ

ИйслагIа пятилетка чакхйоалача тIеххьарча шера цIаьхха а шоай торонашка а хьежа доккхий декхараш тIаийцар тха «Электроинструмент» завода коллективо. Уж юкъара декхараш толамца кхоачашдеча лоархIаме дакъа лоац тха литейно-прессови цеха коллективо а. Боккъонца вьлча, укх цехе хьахул ИЭ-1031 яхача шолха изоляци йолча электросверлильни машинка «дог». Тха цехе лоала а еш кепа тох лаьрххIача завода директора А. А. Мальсагова вIашагIбелача ток чакх ца йоалийтача шестеренга.

Из чоалхане оатхал еча къахьегаш я цеха болхло Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат Дахкильгова Лемка. Итт шу хьалха ученицалла хьайцар из заводе балха. Цхьан дийнахьа йовзанзар балха къайленаш. Денгара денга ший говзал лакхъеш, производство кIоаргагIа йовзаш хьайоагIа из. Юкхьанна чоалхане бесца болх беш дIайолаелар. Цхьабакъда, моллагIа шийх тийша дола гIулакх цIенхаштта кхоачашдеш, ледар ца дуташ яр къона йоI. ХIанз из коммунистически къахьегама ударник я, цо беш бола болх чоалхане а бехктохаме а ба. Атта дац бIарча сменагIа йIайхача машина тIа латта а смени норма массаза тIеххкоачашъе а. Цхьабакъда, цехе хьалхара моттиг дIахецаш яц депутат. ХIара бетта нормагIа 120 шестеренка е езача 250—300 шестеренка прессовать ду цо. ОТК тIахьожам боацаш дIа а эц цо кийчъя продукци.

Цул совгIа Лемкас хьинаре дакъа лоац общественни вахаре. Из каст-каста го йиш я директора кабинете, партийни комитете, рабочкоме, мукъача хана хьалхаза юкъе.

Цунца цхьан шестеренкаш еча болх беш я Аушева Дугурхан. Цо а ший смени задание 120—125 процент тIеххкоачашъю.

Къаьстта чIоагIа сийдеш я литейно - прессови цехе «Къахьегама Шеча байракха» кавалер, прессовщикий бригадир Борова Дугурхан. Цо кулгалду смена ийслагIа пятилетка толамца кхоачаш а яь, иттлагIча пятилетка чотах къахьегаш я. Цул совгIа кийчъя продукци дикеи тIеххдикеи мара а хилац. ТIеххдика производственни хьокхамаш доахаш хиларах Боровой бригада социалистически яхье котъьнна хилара вымпел еннай.

Геттара къона волаш вера тха цехе прессовщик Угурчиев Хьусен. Ший воккхагIча вошас Хьасача Iомавир из болх бе. ХIанз Хьусен еш йола оатхалаш чиеи тIеххдикеи мара хилац. НормагIа тийнахьа 250 оатхал е езача 500—600 оатхал ю цо.

Цхьаккха балха говзал йолаш яцаь заводе балха йоагIар пластмассови оатхалай прессовщица Сагова Фатима. Из Iомайир къаьнагIболча, дукха балха опыт йолча болхлойша Гиреева Мажица, Экажева Залихана, Измайлова Дугурханас. ХIанз Фатима дикагIболча производственникий ниийсса къахьегаш я.

Дикача производственни хьокхамаша йоаз тха литейно-прессови цеха коллектив ший цIейна - металлурга денна накъа. Ах шера план 115 процент кхоачашъяьй оаха.

А. КУРКИЕВ,
ГI. Ахриева цIерагIча Назрановски «Электроинструмент» завода литейно - прессови цеха воккхагIвола мастер.

ИЙС БЕТТА ПЛАН КХОАЧАШЪЯЬЙ

ИйслагIча пятилетка тIеххьарча шера плани пхе шера задании хаьал хьалха кхоачаш а еш, КПСС XXV съезда сийленца пакъзбахара шерра социалистически яхь йоаржаяьй Грозненски «Автоспецоборудовани» яхача опытно - экспериментальни завода цехий, участкай коллективаша. Цу яхье хьалха а латташ металлурга дезача денна сийленца пакъабоагIа Дятчин Виктор Евдокимович керте латтача литейни цеха болхлой. Цхьа бутт дIабахийтабац цар укх шера паччахьалкхен плани тIаййца социалистически декхараши дикка тIеххкоачаш ца деш. Сийлахь - йоккха Котолоо яьккха 30 шу дизара сийна заводчанаш къахьегама этташа итт юбилейни декаде дIъазза хьалхара моттиг яьккхар цеха литейщикаша. Цу цIей сийна пхе бетта план ийслагIча майга кхачалехьа кхоачашъе социалистически декхараш тIаййцадар цар. Уж декхараш тIеххкоачаш а деш потребителашта кооперативни поставкаш яра пхе бетта задани 26 апреле кхоачашйир цар.

Уж толамаш кхы тIа а тоадеш пакъаенай цеха коллектив шоай дезача цIейна. Вай мехкарча «Автоспецоборудовани» яхаш мел йолча заводашка дIакхоач цига кийчъеш йола болата, чона оатхалаш. Гремячински, Митински, Загорски, Читински, кхыча «Автоспецоборудовани» яхача заводий коллективашта дика йовзаш цар чIоагIа хоаттадир я из. Царех ялх завода кооперировании поставкаш яра ийс бетта план хIанзалехьа кхоачашъяьй цеха литейщикаша. ХIаьта валовии товарнии продукци арахецара верхI бетта план а хIанзалехьа дикка тIеххкоачашъяьй цар. Ер бутт бовлехьа планагIа лаьрхIачул совгIа арахецаргья эзараш сомий маьха товарни продукци.

Пятилетка шерашка дикка дукхагIа хиннай цеха коллективо арахеца продукци. Масала, пятилетка хьалхарча шера хIара бетта цеха коллективо кийчъеш хинна оатхалаш 44 тонн мара яцар, хIаьта укх шера юкъера лаьрхIача бетта кийчъеш яраш 52 тонн а кхы дукхагIа а оатхалаш хул.

КПСС XXV съезда сийна шоай торонашкеи кхоачамашкеи хьежжа керда доккхий социалистически декхараш тIаийцад литейни цеха болхлоша. Пхе шера план 7 ноябрей пятилетка тIеххьарча шера задани 25 декабрей кхоачашъе лаьрхIад цар. Хьалха тIаййцача социалистически декхарех вай мехкарча «Автоспецоборудовани» яхача заводашта кооперативни поставкаш яра шера задани цхьоалагIча декабре кхоачашъе езаш бар уж, хIанз керда тIаййцача социалистически декхарех укх шера план 20 ноябре кхоачашъе лерхI цар.

Уж декхараш толамца кхоачашдара шерра социалистически яхье баьнача литейщикех итташ бараш ба хIанзлехьа шоай пхе шера задани дикка тIеххкоачаш а яь дог гIоздаьнна металлурга деза ди дездеш. Цар цIераш йоахача хана эгтара хьалхарчарца цIи йоаккх стерженщица Захарова Александра Алексеевнай. Цеха коллективе меттел ерригача заводе а дикагIйола производственница лоархIаш я из. Ткъаьн кхоъ дизад цо цу профессех къахьега. Цу шерашка йоккха опыт Iоаяьча цун кулгаш сиха лел ший балха тIа. Нагахьа смена дIайодац цо ший норма 140—150 процент кхоачаш ца еш. Цудухьа ший пхе шера задани кхаь шера кхоачашъяьй Александра Алексеевнас.

Цехе деча балхех цхьаккха болх бац цуна дика ца ховш. Нагахьа санна электросварщица е кхыбола болх бе безаш хулча сиха дIа а этте из болх кхоачашбу цо. Ший професех массехк специалист кийчваьв нов. Захаровас. Царех а профессионалаша оал цеха болхлоша. Хьинаре къахьегама толамаш доахаши къона кадраш кхееши хиларах тарра завода болхлошта юкъе хьалхарчарца коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи елар цунна.

Хьинаре къахьегаш санна общественни балха тIа а дика дакъа лоац Александра Алексеевнас. Дуккхача шерашка хийржай из профсоюза цехкома членалла, хIанз вIаштта цоалагIа хержай къахьегамхой Грозненски горсовета депутаталла. Цу даькъе шийна тIабилла болх цо цIенеи бизази кхоачаш ца беш бнса цхьа моттиг ийсъеннаяц.

Шиъ массел сома да дIа а яздеш баркалаш яьха цун къахьегама книжка, иттнел совгIа сийлен грамота еннай цунна. ВIашта шозза «социалистически яхье котъьннар» яха сийлен знак еннай. Цу совгIаташа тешал ду цун къахьегама никъ сийдолаш хилар.

Хьинаре къахьегаши массаре лоархIаши сийлеши ба хIанзлехьа шоай пхе шера план кхоачашъяь бола обрубщик Эльдарханов Ваха Дабаевич, термист Хамзатов Юсеп, литейщик Линк Станислав Эдуардович, кхыбараш. Шоай пхе шера задани хаьал дукха хьалха кхоачаш а яь дог гIоздаьнна металлурга ди дездеш ба цехера итташ бола болхлой. Уж ба «коллектива сий — са сий» яхача девизах къахьегаши шоай цеха сий лакха лоаттадераш.

Б. КОСТОЕВ.

КОРТА БОЛА КЪАМАЬЛ ХИЛАР

«СССР дунеи халкъашта юкъера хьали КПСС арахьара политикеи» яха тема Iомаеча республикански агрохимлабораторе партийни организацерча семинарски группе итогови занятн во чакхъяланзар.

Лабораторерча семинарски группе занятеш чакхйоахар гозза пропагандист, опытий отдела заведующи Ильин Леонид Филиппович ва. ХIара бетта рефераташ кийчйи, В. И. Ленина произведенех, парте съездий материалех конспекташ язйий эргIанарча заняте гуллора ладувгIараш. Группа юкъевоагIа пхийтте а саг лакхара дешар дийша дика теоретически кийчо йолаш бола нах хиларах хIара занятн сакъердаме, кIоарга чулоацам болаш, ладувгIарашта пайда боалаш чакхйоалар.

Цудухьа хIаранега итогови теоретически заняте воагIача хана долаш дар цо шера баь болх тIабола сомма теграль. Занятн хьайийлар «В. И. Ленина социалистически паччахьалкхений арахьарча политика керттерча принципий лардаш хьаяр» яхача дешах чулоацам болаш йоккха выступлени яьча лабораторе партийни организаце секретара Кораблева Ирина Васильевнас.

— Коммунистически партеи Советски паччахьалкхени ларда еллача сийлахь-воккхача В. И. Ленина ховш хиннад бе-бе общественни строяш йола паччахьалкхенаш дунеи тIа машаре яха езаш хургйолга, — аьлар И. В. Кораблевас. — Из Ленина вIаштIехьъяьккха уж паччахьалкхенаш машаре яхара теори къаьгга гучаювл социалистически лагера мехкаша капитала мехкащца чакхдоахача гIулакхашка.

Цул тIехьагIа къамаьл даьча коммуниста Головлев Алексей Алексеевича парторганизаце секретара выступленеша тешал деш дола хIанзарча дунеи халкъашта юкъерча вахарах, СССР арахьарча политикаx дола масалаш доаладир. Цо ладувгIарий теркам тIабахийтар денгара денга кхоталуш йоагIача дунеи пролетариата цхьоагIонна, лакхлуш латтача демократически организацей лоархIама. Иштта цо белгалдаьккхар капиталисташ шоай герз Iодилла дага ца хилар в. ТIема агрессех, экономически блокадех гIулакх хургдоацилгах кхийтта яьиа буржуази, хIанз идеологически къовсамах пайда эца гIерт, аьлар семинара доакъашхочо. Цо тешавеш дийцар пролетариата боча гIа долча хьаштдарий лер тIара баьнкача китайски ревизионисташа социализма моастагIаштамма-еза чакхйоахача тийшача балхах йиза йолча политикаx, Ленина теоретически кхоламах уж йист якккха гIертарах.

«КПСС XXIV-ча съездо капиталистически мехкашта Советски Союз цхьана машаре яхарах йолча ленински принципах» яхача дешах къамаьл дир агрохимика, комсомолка нов. Ивановас. Ше йистейоалаш цо аьлар:

— Советски паччахьалкхен арахьарча политика йохкргйоаца чIоагIале я В. И. Ленина хьакхеллача кIоаргача Iилман ларда тIа из латташ хилар. Вай Даьхе машара гIулакхашта тIакхувш хилар дувзадена да социалистически строя чулоацамца. Вай дахха белгала я тайп-тайпара общественни строяш йолча мехкашта юкъерча машареча экономически хьалхле яккхара тIехь бахьржа къовсам машареча наькъа тIара ца боалийтача социалистически мехкаша чакхдоаха гIулакхаш шоаш ма-дарра гуманни, эздий гIулекхаш хилар. Цо дийцар укх тIеххьарча итт шера Советски Союза США-ца, Францеца, Японеца, ФРГ-ца, кхыча капиталистически мехкашца оттадаьча договорийи соглашенейи исторически лоархIамах.

«Социалистически мехкашта юкъера доттагIали цхьана леладу гIулакхаши дIахо а чIоагIдар — Советски Союза арахьарча политика керттера лостам» яхаш яр йоккхагIйолча картографа Луценко Анна Андреевнай доклада тема. Цо дика лаьшхар из дош, безам тIаоаш дийцар социалистически мехкашкарча дунеи халкъашта юкъерча организацех, шоайла дIа-хьа деча гIо-новкъосталах, цар духовнии идейнии цхьоагIонах.

Советски Союзо колониализми неоколониализми цIеньяь дIаниккхара тIехьа лоаттабеча къовсамах дийцар баьцовгIашта анализ еча отдела заведующе коммуниста Рак Лидия Александровнас. Ше дийцачун маIан деш цо аьлар:

— Советски паччахьалкхено хаддаьза гIо ду дегIаухача мехкашкарча халкъашта колониализма гIабаех мукъадовлара. Болхлойи ахархойи дунеи тIа эггара хьалхарча паччахьалкхен масало ше, вай мехкоший ханнахьа деш долча материальни гIоно дуккхача мехкий халкъашта шоай къаман кортамукъале яккхара, экономика чIоагIъяра аьттув болаш хьалаш хьахулийт. ХIанз дунеи тIа дахача ерригача вIамех цхьа процент гаргга хула нах колониализма лоалах мукъабахара тIехьа ерригача прогрессивни низаша лоаттабеча къовсаме хьалхарча мугIаре латтараш социалистически мехкаши Советски Союзи я.

Агрохимика комсомольца Висаитов Сайпи Мовлидовича яь доклад «Советски Союза арахьара политика — машар лорабареи дунеи халкъашта юкъера кхерамзле чIоагIъяреи политика» яхаш яр. Цун дика вIаштIехьдаьлар вай паччахьалкхен дуккхача машареча актех дувца, цо белгалъяьккхар укх тIеххьарча шерашка Советски Союза инициативагIа эггара уназрагIа дола герзаш Iоадараи царна тоххам бараи довзув оттадара яь соглашенеш.

Итогови заняте «КПСС 24-ча съездо тIаийцача машара Программо машарах, дунеи халкъашта юкъерча цхьана леладеча гIулакхех, халкъий кортамукъаленах» яхача темах къамаьл дир коммуниста Лотников Иван Панкратовича.

Ше опыт йола пропагандист хиларга хьежжа итогови занятн дика вIаштIехьъяккха карагIдаьлар Л. Ф. Ильина. Юкъе а ца лелхаш, цунна хов дувцачун керттерчоа наьха теркам тIаозаргболаш къамаьл вIаштIехьдаьккхача, хIара доклада дацара халагIадарех ладувгIараш дикагIа кхетаргболаш лоаца комментари е.

Итогови заняте диза доацача шин сахьата къамаьл де кхийр ийс сага.

ХIаьта царех хIаране дийцар чулоацам кIоарга болаш, цхьаккха совдар а доацаш, дош хьалда долаш дар. Цул совгIа къамаьла юкъекхийлача масалаша теоретически дешаш вахарца дувзар.

Итогови занятн чакхйоалаш Леонид Филиппович Ильина ладувгIарашта политически дешара системе керда дешара шу доладалалехьа деша литература могадир.

А. ШАМСУТДИНОВ.

РАЙКОМА ПЛЕНУМ

Укх деношка хилар КПСС город Грознерча Ленински райкома VIII пленум. Цун балха юкъе дакъа лоацаш бар районерча юкхьанцарча партийни организацей беррига секретараш.

Пленуме дийцача «КПСС XXIV-ча съезда соцамаш кхоачашдара хьакъехьа швейни производственни объединене парткома отчет» яхача керттерча дешах доклад йир цу объединене парткома секретара В. А. Сергиенкос. Чулоацами цунца цхьана самокритикеи йолча шийн доклада тIа цо хьагойтар ийслагIа пятилетка кхоачашъяра парте хьалхашка оттадаьча декхарех дика лоархIа а беш, хьинар айденна объединене коллективо къахьегаш хилар.

Докладах йолча пренешка къамаьл дир швейни производственна объединене болх тохкаш хиннача КПСС райкома партийни комиссе членаша. Цар белгалдаьхар предприятера кхоачамбоацараш. Иштта теркам тIабахийтар уж дIаладахра йолаш йолча торонашта.

Пленуме дийцар районни партийни организаце VII-ча пленума производстве мастерий лоархIам лакхбара бола соцам кхоачашбарах. тIеххьарча шин пленума юкъе райкома бюрос баьча балхах.

ТЕШАМЕ НОВКЪОСТ

Гурахьа дув ялат дIадийнача кхай тIа гIолла цхьаннена тIехьа шоллагIъяр а йолаш хьувкъам чуэцаш массехк комбайн лел Сунженски района XX партсъезда цIерагIча колхоза шоллагIча бригаде. Цхьанена тIа цIе вымпел йоал. Из лелаеш йоккха балха опыт йола комбайнер Пархоменко Николай Георгиевич ва. ХIаьта цун новкъостал деш Ассиновски юкъерча школа ийслагIча класса дешархо Чумаченко Виктор ва. Раьза ва шийн новкъоста Пархоменко. ШоллагIа шу да Викторо ялат чуэцача хана Николай Георгиевича новкъостал ду. ХIаьта шийн хьехархочунгара ялат чуэцара говзал Iомаяьй цо.

— Виктор вецаре яхье хьалхле а, яр цIе вымпел а яккха хала хургдар сона, — йоах Николай Георгиевича.

Чумаченко Викторо санна комбайнераштa ялат чуэцача доккха новкъостал ду Ассиновски юкъерча школа дешархоша Чумачев Виктора а, Никитин Владимира а, Солянов Владимира а, Курьянов Петра а.

А. СИНЧИНОВ,
ВЛКСМ Сунженски райкома секретарь.

СВЕРДЛОВСК. Массехказа кIезигагIа йов электроэнерги, нагахьа санна электроаппаратура шийла прокат яьча трансформаторни болатах мь иле. Цу тайпара болат арахец Верх - Исетски металлургически завода керда цехо. Уральски металлургаша ханал хьалха караерзаьй дуккхача агрегатий проектни мощность. ХIанз болх беш йолча производствана уллув хьалъеш лагт шоллагIа аогIа.

СУРТА ТIА: стропальщик И. Н. Семенов трансформаторни болата рулонаш прокатана кийчъеча участке.

А. ГРАХОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

ЦХЬАН ПИСЬМО ДЕРРАГIА

«АХЬМАДА ПIЕЛГ ТIАХЬОКХ МУХЬМАДА»

Дукха ха йоацаш тха газета редакце деваш укх тайпара каьхат:

— Тхо да дахаш городе Назранe, Московски улицагIара № 17 йолча цIагIа. Тха квартирашка йоахк дIайхен, шийлен хий ухаргдолаш екха краникаш (15 апреле дехз дIайха хий дац, хIаьта шийла дар а дуккхача хана доацаш хул.

ДIайха хий ухаргдолаш екха кранаш форма йоахкаш я, хий дац. Мада хургда хий аьлла дала жоп да хьона деззачи тайпара, бакъда, дерга яхилга мара хьалеш хIама дац. ДIайха хий ца хилча бераш лувчаде а, кхы цIено е а вIаштIехьдалац тха. ОарцагIа яла еза редакци цу гIулакхa.

Каьхата кIалха кулг яздаьд И. Аушева. Из письмо а нийца вахар со цу 97 квартира йолча цIагIа. Массавар а латкъаш ва хий ца хилара. Цул тIехьагIа из каьхат а нийца Назранерча горсовета председатель Хидиров Мурад волча вахар. Аз бена никь шийва дIахайнчул тIехьагIа Хидирова аьлар:

— Цу тайпара жалобаш хьалхагIа а нхай. Цу гIулакхага со се а хьежав, хIаьта райисполкома а КПСС райкома а хов из. Бакъда хьахулаш хIама-м дац, хургда яхилга мара. Тхо хьежар мел хий эшаргда, цул тIехьагIа массава а дага а ваьшна кIира кхы дийнахьа дIайха хий царна хилийта лаьрхIар. ХIанз цу хин гIулакха бехке бараш укх чу хьачу а бийха къоастадергда вай из гIулакх.

Укхаза хьабаьхкар коммунальни предприятейи, благоустройстваи комбината директор нов. Бузуртанов, № 3 йолча юкъерча школа директор нов. Беркенхаев, «Горгаза» начальник нов. Альдиев.

— ХIанзалца гази, дIайха хийи хиннадац, — йоах Альдиева, — хIуна аьлча №№ 432, 155 йолча ПМК болхлоша ор доаккхаш юкъерча давлене центральни газопровода изоляци йохаяьндаь. Цу ПМК-ай кулгалхоша массехказа къамаьл даьд оаха из изоляци тоаяра хьакъехьа. Бакъда уж къамаьлаш хинна а цар из тоаергъя ьнна а ши бутт баьннаб. Цар из тоа ца йича газ хилийта йиш мичай. цудухьа дIайха хий хиннадац.

— Цхьайолча хана шийла хий а доацаш хул, хIана аьлча гIишлош еча объекташка хий дIа а ухийташ, цIеношка хьадоагIа хий дIакъувл, — аьлар Хидирова. Цу вай дувцача цIенна дIайха хий дIателар № 3 йолча юкъерча школа котельни я. Цу школа директора йоах. дешара шу чакх ма даьлленгехьа оаха договор йир ККПБ-на керда дешара шу дIадоладаллаца дIайха хий цар тергдолаш. Дукха дир цу хьакъехьа къамаьлаш, бакъда саг дух тIа варгволаш дацар дийцар. Цул тIехьагIа дерригаш дIа а даха Наьсарен райисполкома председатела заместитель нов. Котиев волча вIашагIкхийттар тхо. Укхаза долча бесса гучадаьлар дерригa а. «Горгаза» директора йоах — хий дIоахде газ-м оаха тергья мичча бесса тийнна а цунах пайда эца саг хуле.

ТIаккха хьай эзартба цунах пайда, котельни хьайла латташ хилча. Цу чу болх бе шиъ дипломированни кочегар ван. Договорага хьежжа кочегарашта дешара шу тIакхаччалца ахча тела эзар коммунальни предприятейи, благоустройстваи комбинат я. Цу комбината директора йоах: Ахча-м ва, дIатергда, оттадьча договорага хьежжа, бакъда цига вахийта дипломированни кочегар вац са. Кисара хьа а ваькха дIавахийта йиш мичий сана! Догонора тIа аьннача бесса школа дирекце шоай кочегараш дIаовттабе беза, алапи оаха дIатергда, аьлар нов. Бузуртанова.

— Даьра уж кочегараш боалабе моттиг йолаш-м со а ма вац, — аьлар школа директора нов. Беркенхаева. Укх тайпара гIулакх соахка а хилар коммунальни комбинатана ханнахьа йоагIаш йола договор ца оттаярах. Помещенеш йIоахъю ха чакхъяьлча, шин бетта лелабир аз кочегараш тайп-тайпара балхаш деш. Тха договора ха чакхъяла массехк ди мара дисадац, кхы из са бала болаш гIулакх а дац.

Иштта, шоайла вIашн пIелгаш тIа а хьувкхаш, сон-сон бехке вац яхаш багIа кулгалхой. Бакъда цар из «тIурилг» лeлaдой а пхи бIаь гаргга саг дIайха хий доацаш вагIа.

Из хIара шера лелабеш бола «бала» ца ховш ба-теш Назрановски райисполкома кулгалхой. Ховш-м ба, цхьабакъ дя, хIанзалца цар даь хIама дац. Цудухьа хIара шера наха леткъаш каьхаташ яздy редакцега. КПСС обкомага, кхычахьа. ЧIоагIа бакъахьа хургда хIанз хье на луш сиха оарцагIа а баьнна из гIулакх къоастадича а цу гIулакха бехке бараштa цIенхаштта бехк бича а.

А. САГОВ,
тха соб. корр.

Амурски областерча «Ясполянский» яхача совхозе болх беш ба ДаньковскигIар механизаторий дезал — дан пхи воIи.

Дукха шераш хьалха дезала даьна Ф. П. Даньковскена елар трактор. Ца йохийташ цу тIа болх беш хилар опытни механизатор. ХIаьта итт шу хьалха, кхыча декхарашка хьажжа техника кхомбеш леларя хьакъехьа дош а дийца йола КПСС ЦК мартовски Пленум хинначул тIехьагIа, ДаньковскигIар-лаьрхIар воккхагIчо зIамагIчунга а луш, цIена йолаш санна ца йохийташ тракторга масса хана болх байта ьнна.

Цу дезала трактор хIанз эгара зIамагIа волча вешийга, дукха ха йоацаш эскарера цIавенача Викторага (аьрдехьара шоллагIа вар) кхачай.

СУРТА ТIА: ДаньковскигIар механизатораш к… тIа.

Ф. ДУНАЕВСКЕ сурт.
АПН.

БАЬЦАДААРАШИ СОМИ ЧАКХБОАККХАЧА

Дийнахьен буси ца халдаш гIар-тата делла болх беш я баьцадаараш. сом чакхбоаккхача пункташкара агрегаташ. Республика колхозашкарен совхозашкарен хьабахьа. хIаьта бахача пахагара кийбу сом, баьцадаараш сихен дикен чаккдаха гIерташ дерригa шоай хьинар оалцагIдаьккха къахьегаш ба цу пункташкара болхлой.

«Консервплодоовощ» объединене начальника Бычихин Борис Григорьевича яхачох мошача горошках консерваш яь яьнна. Дукха хIама ца эшаш бархI миллион банка моша горошек кийчъяьй. ХIана сихбенна нарсаш берхIал йохкаш ба. Уж йиъ эзар тонн совгIа берхIал йокха лерхI. Цул совгIа ялх миллион банка кабачкех яь икра кийчъе а лерхI.

Укх деношка помидораш чакхъяха йолаьй пункташка. Помидорех кийчду томат, соусаш, сок йоаккх.

Продукци алсамъяккхара лоархIаме да техника производствени низ боккха болаш хилар. Иштта, Ассиновска консервни заводе помидораш, хIаьта Грозненски консервни заводе моша горошек чакхйоаха Венгрера ена аппаратура латт. Производствени низ боккха хилар совгIа цо аттача баьккхаб наьха къахьегам а.

Я. БУБНЕНКО.

ЯЛАТ—ДАЬХЕН АМБАРАШКА

Республике эггара йоккхагIа йолча, Грозненски районе сухьабаь чуэцаш латт нийслагIча пятилетка тIехьарча шерара хьувкъам. Ка бола ялат чуэца доладаьча хьалхарча деношка денз колхозашкарен совхозашкарен дика хоамаш кхоач парте районни комитетага. Массаза а санна. социалистически яхье хьалхе лелаю партийнаша.

Болх дика вIаштIехьбаьккха ялат чуэца дIаболабелар «Горяченсточненский» «Юбилейныйи» совхозашка, 1-гIча Мая цIерагIча колхозе.

Духхьал цхьан «Горяченсточненский» совхозе укх шера чуэца дезаш да 4000 гектар совгIа гуваьха дийца ялаташ. Нзал ялат хаццахьен да ца лойташи чуйнца лаккхера мел эша хIама вIаштIехьдаьккхад боахама кулгалхоша а партийни профсоюзни организацеша а.

— Тха комбайнерашна шоайла яхье а баьнна къахьег. ХIара дийнахьа яхьа итогаш ю оаха. — йоах «Горяченсточненский» совхоза парткома секретара Дербенцева Ирина Васильевнас. — ДелкъьйигасалоIача хана механизаторашка дIаоал оаха цар селхан масс гектара тIара ялат чуйнад а. царех хьалха малав а. Тахан хьалха ва комбайнер Эдиев Юнус. Цо хьеккад 344 гектара тIара ялат. хIаьта аьодар — 4445 центнер. Цул дукха тIехьабисац комбайнераш Леваев Гилмба а Дальцаев Супьян а.

Ка бола ялаташ чуэцилга дика лел «Атагинский» совхозе а. Укхаза массехк дийнахьа вIаштта хьалхе лелаеш хьавоагIа говза комбайнер Азиев Мохьмад. Духхьал цхьан дийнахьа «Нива» яхача ший комбайнаца 40 тонн ялат аьодар цо, планагIа 25 тонн йолча. Из боккха толам ба! КПСС Грозненски райкомо хьалха латта комбайнер даькъал вувцаш моаршал дахьийтар, из цунга дIаделар торжественни хьалe.

Дика къахьегарца белгаальйнав совхоза шофер Читамиров Мами а. Цхьа фийг Iожаргбоацаш тоаяь я цун автомашина. Ялат чуэца доладича денз цкъа бехк баьккхабац цунах халкъа тIахьожамхоша. ХIаьта болх массарел тIех бу цо. Духхьал цхьан дийнахьа ший автомашинаца Читамиров Маме совхоза центральни хьатта дIадехьар 80 тонн ялат. нормагIа 40 тонна йолча. КПСС райкома бюрос баьча соцамагIа «Заветы Ильича» яхача районни газета Сийлен доска тIа ваьккхав из.

1-гIча Мая цIерагIча тракторни бригада кхай тIаьча стане сатийна яр тхо дIакхаьчача хана. Михо шерийлора лакха уратIъяха ягIа ЦIе байракх. Лохе. флагштока тIа йоаллар хьалха латтача комбайнера Абдулхаджиев Рамзана хетаяь «Молния» яха листок.

Цхьабакъда, бишлаш укхала ялат чуэцача ледара болх бераш бегбаха а. Колхоза кертерча экономиста С. Х. Ахтаева кулгалдеча халкъа тIахьожама поста членаша арзахийнай «Крокодил». Цу тIа бувц болх тесса лелабераш. ялата хьурмат ца дераш.

Ялат да ца дойташ чуэцилга лоаттIача тайпара вIаштIехьдаьккхад колхозе. ХIаране дика кхетаду цхьа фийг арахьа ца буташ цIендаь ялат чуэцилга а из Даьхен амбарашка чудоассаделга, а мел боккхача лоархIаме гIулакх да.

ДIахо тхо хилар халдаш ялат хьаодаш латтача колхоза центральни хьатта. Хьувкъам чуэца болабалале дикка хьалха денз вIаштIехьдаьккхар хьатта заведующе коммуниста Х. Х. Солтаева, болхлоша Х. Абуевас, З. Закриевас, машиниста В. Хасбулатова техника сена латтаргйоаца гIулакх. Ялат Iодоассаларен тIадоттарен балхаш механизаци яь да.

Массанахьа сихбенчаб ялат чуйна даккхара. Диъ-пхи дийнахьа йистебаргба района механизатораш нийслагIча пятилетка тIехьарча шерара ка болча культурай хьувкъам чубенa.

Р. ЗОЛОТАРЕВА,
КПСС Грозненски райкома инструктор.

КА БОЛА ЯЛАТАШ ЧУДЕРЗАДЕШ ЛАТТ

Дукха доахаш кхоабача Малгобекски района «Алханчуртский» совхоза кхаь отделене дIадийна кхо эзари ах эзари гектар ка бола ялат дамукх, кеп. кIа. Из ялат чуэца ханнахьа кийчбалар совхоза механизатораш. Эггара хьалха кийчйир комбайнаш. цара эшаш йола оатхалаш Iалашйир. 27-ча июне масса а оагIорахьара вIашфIехьбаьккха дIаболабир групповой хьисапе ялат чуэцара болх.

ХIанз из болх чакхбала гарга ба. Юххьанца денз шоай нормаш кхоачаш а тIехкхоачаш а еш белгалбаьнна хьабоагIа «Нива» яха комбайнаш лелаю Костоев Исраил, Ковпенко Иван, Гулиев Висангирий. Цар шоай балха нормаш 150—170 процент кхоачаьдю. Совхозе 27 комбайн я. Царех 26 хIанз совхоза шоллагIча отделене мукх хьоккаш я. Контрольни посте дIаязъема кхув хьатIаух ялатах етта машинаш. Укхаза кхай тIара машинаш етта вIа мел йолха машинаш дIаязъеш латт къаьна коммунист - пенсионер Шадиев Iалдавахьман. Сорахьа цо ший йоазув тараи тIа варIача Чапанов Ахьмадачуница вIашн нийсду. Иштта цхьа фийг ца бовш складе кхоач ялат. ХIаьта кха юкъе комбайний балхата даим хьожаш, чан токхота шаш тай техача санна нийса Iеехкийташ, карех фийгаш лоахкийтий хьожаш лел шоллагIча отделене агроном коммунист Арчаков Хьусен, совхоза керттера агроном коммунист Гетагазов Борис, отделене управляющи коммунист Цуров Або.

Эггара бехктоххамегIа йолча моттигашка коммунисташ хургболаш вIаштIехьдаьккхад совхоза парткоми дирекцеч.

Юкъера дIалаьохIара гектара тIара 16—17 центнер ялат доал укх шера совхоза. Ка булача хана йокъал лаьтталга дагалаьнача из дика беркат да. Ялат чуэцара болх дIаболабенцачул тIехьагIа дииза цхьан кIира йоачаи йолаш, болх бе йиш йоацаш даьккхад укхаза. Цудухьа хIара сахьат кходу механизатораша.

Делкъел тIехьагIа сахьат даьлча, делкъьийна хIама даа совц комбайнераш. Даа хIама дика кийчду.

— Пхийтта дийнахьа ка бола ялаташ чуйца даккха лаьрхIадар оаха. цхьабакъда лаьрхIадар оаха, цхьабакъда йсачан бахьан долаш кIезига тIехьадаьнна тхо: укх 4—5 дийнахьа йистедарга тхо. — йоах совхоза керттерча агронома.

Кхашкара балхаш цхьан комплексагIа дIахьу совхоза механизатораша. Ялат аьрда даьлча чах пацкаш ю, эргIаш ду. Цуна тIехкьа нохараш долх, мукъадаьнна лаьтташ сохаш. Пятилетка тIехьарча шера ялати лаьттанцара йоала продукташи яхара планаш кхоачашьяран. КПСС XXV-ча съезда сийленца пакъабахарах хьинаре къахьегаш ба тахан «Алханчуртский» совхоза механизатораш.

И. БАРАХОЕВ.

ЛАЗАРЕХ МИШТА ЛОРАЕ ЕЗА ПОМИДОРАШ

Республике 10—12 июле хиначa догIаша, IуйIийса хулача дохко, бийсашка фегара температура лохъяларо помидорашта геттара зене дола фитофтороз яха лазар хьоадаьд. Цу лазара дукхьала ший ханнахьа молхаш ца тохе йов мег помидораш. ШоллагIа из лазар 16—17 июле кхета тарлу помидорашта.

Фитофтороз яха лазар даржаргдоацаш мамогга сихагIа цхьа-ши ди мара ца доадеш, цхьа процентах латта бордосски коачал, е 0,4 процентах латта купрозан тоха еза помидорашта. Цхьан процентах латта бордосски коачал 10 литр хи чу бIаь грамм цIеста купороси бIаь грамм кIиреI йоашаеш кийчъю, хIаьта 0,4 процент латта купрозан — 10 литр хи чу 40 грамм цIеста купорос йоашаеш.

Цу юкъа йоачан йолаш ха нийслой 5—7 ди мара юкъе ца долийташ тоха еза помидорашта уж молхаш. хIаьта екъа латташ хуле — 12—15 ди даьлча.

Фитофтороз яхача лазаро санна чIоагIа зе ду помидорашта хлопковая совка яхача са доахкача хIамаша а. Хлопкеи совкий нIовцискаша телхаергйоацаш помидорашта. цхьана эзь энтобактерини хлорофоси тоха еза. хIара гектара тIа энтобактерин пхи килограмми хлорофос — 200 граммн кхоачаргйолаш.

М. УРМАНЧИЕВ,
баьцовгIаш лорарa республикански станце начальник.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ЦИТАДЕЛА ТIАРА БАЙРАКХ

Нагахьа санна 17-ча параллелера Хьюэгахьа дIаволавелча, дукхха километраш яьсса уллаш аре я: цига дац е дуталкхаш а, е юрташ а, е хьунаш а. ХьалхагIа хиннача марионеточни Iаьдалаша аьхачох. «мукъача цIера зона» я из. Бомбайн бульдозерийн дIакховчашде ца кхийнар дохьаж доаллача веществаша даьд — уж дукха йоаржаьйд укхаза дийна мел дола хIама хIалакдаь дIадаккхар дукха.

Тахан цу наькъо тешал ду марионеточни тIемахоша эулаьмаш даь хилара. хIаьта иштта тешал ду цо уж хIалак хилара а. Наькъа йистошца — тIакIалтIа кхийса танкаш. тIема чIоагIаленех юхейиса гаргаш яда. Ширача имперски столица Танми яхача порте — кораагIа бувлаш удача Тхиеу салташа Iокхийсача тIема техника бIарчча кашмаш. Гаване, берда йистера массехк бIаьш метраш дIахо ваьлча уратIъяха ягIа бух дахийтача кемай маташ...

Бе-беча сийрдача бесашца тIаэц Хюэс. Уж да «фылонг» яхача гаьи тIара. ахка доаллашехьа а хьахула аизай цIе кIорапаш. Хьиг (Кондра хьаж) яхача хи йисте гIолла хьаллийтта доахк цIе революционни лозунгаши плакаташи. ГIоръяьннача цитадела бункер тIа теркаш ягIа города массе мIингера бIаргагуш йола йоккха цIе байракх. Цкъа, 1968 шера, гIайттача патриотий кара йолаш ткъаь пхиъ ди даьккхар цитадело. МоастагIчо къиза тоIабир цу хана духьале яьраш — города дикагIболча къонгаша шоай сипош Iодехкар ХIанз, 26 марта — Халкъа кортамукъален герзашцара низаш чудаьннача дийнахьа Хюэ тIа уратIъяхийтача байракха маIан — машар, кортамукхъале, керда вахар.

СЕЛХАНИ ТАХАНИ

Ле Лой яхача улица тIа, университет чуйолча Iалаьмате хозача кIайча здания нийсса дехьа оагIорахьа, кхозза вIаштIардаьча цIеношка я профессорашта лаьрхIа здани. ЦIагIарча поарталех етта гIулалкхаш латт коачаIарашка. Уж ба мукъаяккхале хьалхагIа шоай дезалашца цхьана городера байдда дIабаха хиина цу цIеношка баьха нах. Кун яхаш цIа йолча къаеннача йоккхача сага матар даха бIарраш эхь хеташ санна хьеж. «ХьалхагIа хиннача Iаьдалаша кIирдаь дувцар тхона, шо дIадаха деза, ца долхе — доадергда, яхаш, — дувц цо ший хIамаш дIа-хьа а ехкаш. — Тахан хов сона из дерригa а харц хиннилга, хIаьта тхо дайдда дIадахар — гIалат хиннилга. Ираз долаш я со сай цIагIа юхачуярах». Улица дехьа оагIорахьа университетски картах хьалтеха боаллача тIахьехама юхера хьа на воалаш дукха ха йоакх цун маро: «Дерригача халкъо хьинаре дакъа лоацалда къахьегаме лелаеча патриотически яхье, экономика, культура юхаметтаоттаярн дегIайозлаярн духьа лоаттабеча къовсаме, керда, ираз вахар хьалдеча».

Халкъа-революционни комитета болхлочо Нгуен Зиеу, уйлангахьа ваха гIудалкхаш тен царна гонахьа хьувзача нахан бIара а хьежаш, йоах сога: «ТIема халонаш у цхьадолча дакъе лайна нах ба уж а. Наьха сакхетам хувц тахан революце. ЦIенача дег тIара цо лерхIараш кхоачашде кийча бараш шоашка хьалхагIа хинначa балхаш тIа юха боха менача гаргба. ХIаьта уйжамаргаш дукхагIбараш ба. Цхьан метте латтац вахар».

Цу наха ма яьлла бокъонца ца кхетае а мег тахан вахар кердадоаккха процессаш, революце маIан. Цхьабакъда цар сакхетам хIанзле а хувцалуш боагIа. ХIана аьлча лер юхе ца йита йиш яц, масала, юха цIаберзача хана халкъа Iаьдало царна даьча новкъостало. Е квартире йитача библиотекана тIалотаяь йоаллаш царна кораьча кIайча каьхата листо: «Массанега а дехар да тха хIамах кулг ца тохар. Революционни эздел ма дохаделаш. Хюэ Халкъа-революционни комитет».

Е, юххера а, тахан городе порядок лораеш, цун улицаш цIенъеш, кердача Iаьдала политика бахача наха дIайовзийташ болча студентий энтузиазмо. Уж дерригa хIамаш, кхеталеш ма-дарра, занятеех мукъаболча сахьаташка деш да. Къонача наха дувцар сона, паргIатача Къулбехьенна керда кадраш эшаш хилара деша дезаш долча тхоай декхар а дика кхетаду оаха, яхаш. Москве юха кхаьчача хайра сона кортамукъале яьккхачул тIехьагIа Жюэра университет йистеяьккхараш дукхьашха арахийцалга: естественни, медицински, педагогически, филологически, юридически Iилмай факультеташкарча студенташа лакхера образовани яьккхарах дипломаш ийцаяр.

ХАЛКЪА IАЬДАЛА ЙОАКХОНАШ

Бийса юкъеяхача хана хьийхар со Хюэ ТIема-административни комитетен провинце Халкъа-революционни комитетен. Дийнахьа цхьа минут а мукъа ха кораянзар цуи кулгалхошта журналисташца къамаьл дара. Шаккхе а председатель — Ле Ты Донги Нгуен Хунги цу моттигашка баь ба, 1945 шера августовски событешка дакъа лаьца ба, кхыча мехкашкарча интервенташтен цар гIончаштен духьала латаш, шоай город цхьана мукъайоаккхаш хиннаб.

Тха къамаьл юха а удаш дIаихарий проблемах тоссалу. Из-м кхетадеш а да. Центральни даькъа дIа марионеточни бIу нийшачул тIехьагIа Хюэ, Къулбехьене йоккхагIчарех йола цхьа город, ма-дарра аьлча, баха нах эггара дукхагIа лехкаш дIакхийла моттиг а хинна дIаэттаяр. Ле Ты Донга дувц, Тхиеу администраце «Вьетконго наха тIаувттадер кьемат да» яхаш хабарш арадахарал совгIа, низагIа дIакхелхабора нах, шо дIа ца долье бомбаш чуеттаргья шоаш яхаш хьерам тIа а тувсаш. Хюэ ваьхача 210 эзар сагах 50 эзар городера дIавахавар. Дуккха бараш Дананге бисар, хьал доланагIа бараш Сайгоне дIакхаьчабар. ХIанз дукхагIбараш юха цIабийрзаб. Халкъа Iаьдало дIабахачара юха цIабоагIарашта автобусаш еннай, эггара хьалхарча агIанна юхаметтаоттабаьб Дананге кхачалца болаш хиина машинийкъ. Цхьабакъда йоакхонаш цуцца чакхъяьннаяц. Байдда дIабахачара юхаухарех дуккха бараш цамогаш хиина, ваьхарах беха, даара-дувхара кхы дIахо де хIама доацаш кIалбица бар.

— Хюэрча къеча наха дика хов моцал яхар фий: кортамукъабахалехьа цар цIагIа каст-каста чуувтташ хьаша хиннай из, — яхаш дувц ТIема-административни комитета председатела, — кхача продукташ тоьаш яц хIанз а. Цхьабакъда оаха долла хIама ду торо йоацаш бола дезал дугаца Iалашбара. Къечарна юха ца лург тел ялат, кIезиг-дукха торо йолаш болча наха — ахчах е тIадилла.

СаготагIа дола цхьаькха дош — берригача наха бе болх фу даь хулийтаргба. Кхыча мехкий интервенташи марионеточни Iаьлали долча хана дохкар-эцар деши эша гIулакхаш деши хиннаб нах. Дукха кагий производстваш я, хIанз вIашагIъехкаш. Керда экономически центр йиллара декхар да оттадеш.

Кортамукъа яьккха денош юха хьоахадаьча Ле Ты Донга йоах. Халкъа кортамукъален герзашцарча низаша города шийна чухьа гIайттача нахаца цхьана операци цIена чакхъяккхар бахьан долаш Хюэ ца йохаеш йисай. Оаха лаьрхIар тIом Хюэна юкъе па а боаккхаш города го тасса а го вIашка а увзаш моастагIа фордагахьа тоIаве а, иггача, Дананге бода никъ хоада а баь, из хIалакве а. Из операци бахьан долаш НВСО доакъоша герз Iойцар хьалхагIа хиннача режима 50 эзар бIухочоа тIера.

Царцара халкъа Iаьдала гIулакхаш тахан нийгIа дац. Царех дукхагIчар шоаш Хюэ ТIема-административни комитета дIаязбайтаб. «Салтий шоаш баьхача моттигашка, шоай дезал болча дIаухийт оаха, — белгалдоаккх комитета председатела. — ХIаьта эпсарех лаьца аьлча, царцара гIулакх кхы тайпа да. Нагахьа санна цар шоай бехк дIатIа а нийцабале, политически кхы кхетам чубоссабара курс чакх а яьккхаяле, уж а шоай вахар кердача тайпара вIаштIехьдаккха мукъа ба. Кхыча тайпара да гIулакх революцеца моастагIал дарашца.

— ДIахо кIезига халонаш латтац тхона хьалхашка, — иштта да комитетий кулгалхошта хетар. — Цхьабакъда тхоаш цхьаь доацилга хов тхона. ХьалхагIа кортамукъале яккхар духьа лоаттабаьча къовсаме а хIанз мохк юхаметтаоттабеча хана а оаха ког гIортолга ю дерригача социалистически мехкаша, эггара хьалхарча агIанна Советски Союзо деча новкъосталах. ХIаьта цу новкъостало тха дегаш ура а увттаду.

Ольга ТРОФИМОВА,
АПН спец. корр.
Хюэ—Москва.

Фашистий хунто экономика даькъе халкъа духьалара политика лелаяр бахьан долаш тIехь - тIехьагIа дукхагIа хул Чиле хьабе болх боацаш бола нах. Мехкара «производство кIезигъе» еза яхаш бахьан а доахаш дуккха къахьегамхой балхара дIабоах. ХIанз Чиле 600 эзар совгIа саг хьабе болх боацаш ва.

СУРТА ТIА: аланн даккха моттиг нийсъяларга хьежаш бараш. Масса хана хьабе болх хиларга дог доахилга-м цар сейна дукха ха я.

ЦБ — АПН сурт.

САГА НОВКЪОСТАЛ ДУ ДЕЛЬФИНО

1966 шера мае вай мехко, хIаьта цул тIехьагIа дукха ха ялалехьа Болгаре а Румыне а решени яьй Iаьркха ха ялалехьа форда чурча дельфинашта промысел ма йойла аьнна.

Нах цкъа санна дукхаза а дийшаб. дельфинаш тоашца гIулакхаца хиларах. ХIаьта сага гIончаш хулалургъя дельфинех?

ОПЫТ ЕШ Я

Iаьржача форда йистте, город Батуме, я форда чура доахача чкъаьрий боахамен океанографен Еррнгсоюзни Iилматохкама института Гурзиски отделене дельфинарий. Дельфинаша кертага уйла яйташ хьожаш я укхаза биологически Iилмай доктора профессора Шевалев Андрея кулгалден йола къонача Iилмахой группа.

Тхо дельфинаре кхаьчар поплавокашцара опыт оалаш яр кийтташ даьттача хана. Профессора Шевалев Андрея, хи тIа тIоара а теха, ше волча хьатIийнйхар йиъ дельфинафалин. Сага бIарахьежар безаме батамаш, цо аьнар ле кийча шоаш йолаш санна. Цу юкъа хи тIа поплавокаш дIаоттаеш воаллар Iилман болхло Церодзе Тенгиз. Бассейна тIа геттара лакха хургйолаш дIачIоагIъяьчен поплавокех дIатайсачен … мурилгашка чкъаьрий дIанийсдеш воаллар лаборант Карабашян Валерий.

Дельфино поплавок IотоIайича — бахе цунна бага эккъ чкъаьра. ТIаккха малагIа поплавок я IотоIае езар? Селхан цхьан мурилга чу ма хиннабий чкъаьра, хIаьта тахан — кхычун чу хила тарлу. Чкъаьра мича биллаб дагадоагIий-хьогI дельфина?..

— Цу опыто лерхIар, — йоах тхога профессора. явлениешта юкъе бахьанех доагIаш хула бувзамаш кхетаде, кара-ьа собыш дегIаяккхара бокъоний ларда тIа дIахора событеш мишта хургья дельфина сакхуй ховлга да.

Iилмахоша цу тайпара опыт яьй кхыча хьайбашта а: цициашта, жIалешта, маймалашта. Царех цхьаккха а деккарах лоархIадаьдац. ХIаьта дельфинаша фу дергда? Царга кхоачашдулургдий-хьогI из?

Хи тIа хийцай кхо поплавок. ГIулакх тIадулл дельфина: хьалхагIа поплавок IочутоIае, тIаккха чкъаьра дIакхалал беза, шоллагIча поплавоха дIа тIа а яха из IочутоIае а цIаькха чкъаьра дIакхалла а беза, иштта дIахо а. Аьрдехьара поплавох, юкъерьяр, аьттехьаръяр, юкъеръяр, аьрдехьаръяр. Ший белггаларча агIагIа гIилат на йоалаш поплавокаш IочутоIаю дельфино. Опыт чоалханегIа хул цхьан мурилга чу кхы чкъаьра бац. Из ха а хайна, дельфино хIанз шийна кхача лургбола поплавокаш мара тоIаяц Iочу.

Цхьаькха опыт. Кхачанца тIабода никъ хьамча гомех даьча зIарана дIакхайла ба. Цунах дIатесса гIоз боалл. Юххьанца цхьаккха дича а чкъаьранна тIакхоачалац Гордый яхаш цIи йола дельфин — зIар новкъа да. ТIаккха цIаьхха гIозарах батт дIачу а яьккхе. зIар тоххадий юстара доаккх Горде. Чкъаьранна тIабода никъ хьабеллалу!

ДЕЛЬФИНАША «УЙЛА» ХIАНА Ю?

Профессора Шевалев Андрея дувц:

— Сага эволюце эггара хьалхарча этапашка уйла яра хьисан дегIадара лоархIаме стимул хиннай массазарча сообществагара цуи лаккхерча формага — кхоачаш беча балха ларда тIа яьннача сообществалара довлар. Коллективни чарта хьало — тIехьа алара, дувцаро, чулехьаро, кIийленаш яро — дIадехар кертага болх байта безача группо вай оамала чоалхане формаш дегIайоалаелен эргайоахаш тоаелгеп.

— Сона хетаргахьа, — йоах дIахо Iилмахочо, — дельфиний хьоа чIоагIа дегIабар. цар оамалий чоалхоне формаш — цхьана беча балхаца юкъаенна йолча сообществана дуккха бIаьш шерашка эволюци хиларах хьахиина хIамаш да.

— Долче, дуккха цхьана йолаш ях-ях хIаьта дельфинаш?

— Ях-те. Бокъонца «коллективизма уйланца», нагахьа санна иштта аьлча из мегe, кхетае езаш я дельфиний дуккха оамалаш, сага дегIала яхка гIерташ уж хилар. Повзаш я дельфинашa нахаца доттагIал леладаь моттигаш. Масала, инженер Лысенко, некагIа форда юкъе дIаувзахача хана. дельфина тIакхаьчав. цул тIехьагIа массехк дийнахьа вIаштта Лысенкох «бIоргтоха» нхай из. ХIаьта инженер дIавахачул тIехьагIа а дельфин хьалхагIа а санна берда йисте хьанхай.

Чов хиннача дельфиница нахагара новкъостал лехаш а хиннай моттигаш. Лозаярах цахераш хан-ханнахьа «проце-дуре» яха хьайбаш. Дагадоа гIа сона дельфинаре яьха цаI гIа сона дельфинаре яьха цаI памогаш хинна. Пенициллина мяха беттар цуна. Укхо цIаккха карара экка гIортаьар саг шийна дикалар де гIортилга ховш мо мара.

Батумски дельфинарерча Iилмахоша хьахьеккхад, дельфин сагаца гIулакхаш леладе лов хилар. Дрессировщикаши института болхлойи болча ух уж кхача бахьан долаш нха ца Iеш, духхьал довзараш дар духьа а.

ФУ ДУЛУ ЦАРГА?

Дельфинаре веца хиннача цхьанне куй бассейна чу ежай, дельфино хьа а леха хьальараяьккхай из.

Дельфино дIатетт саг тIаварIа лодка. хина кIалхарвоаха гIоз тIабахь нек деш водачоа.

— Цу тайппара. шовнабIаргагур, цирковн аттракцион. наха оттабаь моллагIбола сакьердам ца хилар, — белгалдоаккх Шевалева. — Сакъердем оттабеш дуккха а аттагIа да. Цу хьайбашта фу дулургда хар духьа оамалаш Iомаю дельфинашта. Со дог тийша ва. дукха ха ялалехьа дельфинаша почтальоналла болх бергболгах, хи чу болха нах кIалхарбоахаргболгах, водолазашта бух дахача кемашта тIабода никъ хьехаргболгах.

Дуккха ха хьалхагIа денз безам хиннаб наьха дельфиний мел кхетам ба ха, царна гIулакхаш леладара торонаш йовза. Цу идея фантазегеи бIубенна гипотезашкен бодача наькъа тIа баьхар дукха специалисташ а специалисташ боацараш а: чIоагIа сакъердаме гIулакх дар дельфина сага кхетам чуболлар. Фантазештен тохкамаш дича гучадаьннараштен юкъера юкъ дIаяларо дунен тайп-тайпарча мехкашкарча специалистий догъэккхарга кхоачадир гIулакх, кхетамца доацаш дельфинаша ледаду гIулаккх «вIаштIехьа дац» яхаш хабараш дувца бoлабелар.

Дельфиний хIама дIахо тоададарах массанена а хетар, дIа а хьа а доацаш, юккъе ецачоа тара да гIулакх. Бакъдар аьлча, кхетамга диллача сагага кхача гаьна я дельфин, цхьабакъда сага доттагIел гIончен хулалургйолаши хила езаша я ца. Цудухьа батумски дельфинаре болхлой опыташа хьахьокх, дельфинацарча доттагIало мел пайда бала тарлу.

Елена ИВАНОВА,
АПН корреспондент.

ІАЛАМ—САГА РУЗКЪА

Къонабарий отрядаш

Іаламин цун кхоачамаши — из ца хилча адам даха а общество дегІахьа а йиш йоацаш лоархІамера производительни низ ба. В. И. Ленина дукха дезаш хиннад Іалам, из дІаьхийн вай мехка цун кхоачамаш тайп - тайпаен хилар белгалдоаккхаш цо дуккхазза яьхад кхом беши кхетамцеи царех пайда эца безилга.

Іалам лорадаран цун руз кхьах леттІа пайда ийбаран В. И. Ленина оттаяь Іилма органнзаце поздашиаш кхоачашъеш я.

ДІаегІа башдара гаьраш, лаьттан плодороды, хьунаш, оалхазараш лорадара вай мехка вІашагІъехка яьржача школьникий группашa хьахьокх Іалам лорадара дола ленински васкеташ толамца кхоачашдеш хиляо.

Цу группех лоархІ «Голубые патрули» яха отрядаш. «Голубой патруль» вай мехка чкъаьрий дебадара а лорадара а Іалам дезача пионерех, дешархоех вІашагІъелла объединени я.

Шоай балха тІа отрядаша лаоде лувц КПСС Центральни Комитета могаяь Ерригсоюзни пионерски организаце Центральни Совета оттадаь устав. Отрядаш хиш бІеха дий хьож, бІеха нувхаш хи чу ккувсаргйсаццаш хаддапза патруль лоаттаю.

Шоай дешараш кхоачашдеш къаьстта дика къахьег г. Грозне № № 4, 12 йолча школай, г. Гудермеса № 2 йолча школа «Голубые патрули» яхача отрядаша. Шолжа тІа патруль лоаттаю дешархоша. Бахача наха хин йистошка нувхаш йоккхувсилга гучадаьлча инспекцега хоам бийя сиха оарц доаккх, хиa бердаш херцаргдоацаш гаьпаш йоІ.

Вай республике ерригa уж санна отряд 21 я. Царца юкъе ва 426 саг. ДІадахача шерех шера дІаяхача ханен йиъ зэар кІотаргiя гаи дІаегІай цар. ХІаьта г. Грознерча водохранилища юхе СССР вІашагІйоллара 50 шуи В. И. Ленин ваь 105 шун дизара сийна «Дружба» цІи йола аллея яьй. Белка яха хий цІаьхха тІехига хиннача хана дов тарлуча кІоагацка дисача кагийча чкъаьрех 250 эзар кІалхарбаьккхаб отрядаша. Республике ша баьча хин тІа 400 Іург даьккхад. «Ленина санна Іалам деза» яхача девизагІа вай республике хиш дола моттиг йоззара 20 экскурси яьй.

Іалам лорадара пропаганда ю пионераша, дешархоша. Школа радиога гІолла, плакаташ яздеш Іаламцара берий безам совбоакх.

Кхашка, поназка гІолла ашараш лекхаш дІадода хий. ТІаккха аккан юкъе из лакъа тарлу. Хий сецача кІоагашка юхадус кегий чкъаьрий. Уж доккхий хургдац дегІаахка хьалаш доацача цар чу. Цигга оарцагІбоагІа «Голубые патрулаш».

Цу отрядашта юкъе ваха йиш я моллагІчун. ХІара отрядаца 10—20 саг ва. Отрядаш cкъалу дозоранта, хІаранеца 5—10 саг волеш. Дозора керте командир ва. Школе цар болх бу хьехархочо, комсомола комитета кулгалдеш. Цу отрядашта эшшаш дола новкъостал лоаттаду чкъаьрий лорадара паччахьалкхен инспеке.

«Голубой патрула» докха новкъостал ду вайна Іалам лорадара, вай хаддамза беча балха тІа.

СУРТА ТІА: «Ермоловский» совхоза чкъаьрий леладеча Ігма йисте дІаегІача гаьнашта Іунал деш ба «Голубые патрулаш».

Н. БРЕЖНЕВА,
Запкаспрыбвода грозненски инспекце инспектор.
Автора тексти сурти.

ЧКЪАЬРИЙ ЛУВЦАРАШТА ФУ ЭШ?

Чкъаьро кІоаргга зІак дІачукхоаллаш нийсаү, тІаккха цунах чкъаьра хьабаккха хала да. Фу де деза иштта моттиг нийсъелча? Цу гІулакха лелаеш лаьрхІа цхьа хІама я, цунах извлекатель оал. 2—2,5 миллиметр сомал йолча пружина хьисапе юхьера хьовзабаьча аьшкасаьргах яь я из. Цун спирала юкъе зІак доалла тай нийсдаь кІеззига хьовза деза. ТІаккха извлекатель зІаках дІагІортална чкъаьран бага яхийта еза. Цул тІехьагІа зІакаца цхьана кІеззига Іочу а яхийте хьалхашкахьа дІатоІаю. Уж тикашка йолаш я.

Лаьца чкъаьра садока чу болл. Аьшка гІозарехи сеткахи хьаю из. Чкъаьрий леладе аьттув болаш я из, хІаьта дІахьа хьош вІашка биллача дукха моттиг дІалацаш. Лодка тІара чкъаьрий лувцаш хилча лелабу из. Берда йистера зІак хьокхача хана тускар аттагІа да. Цунна тІехьанахьара чІоагІа тІакъайла ногІар да. ХІаьта вокх оагІорахьа, лаьца чкъаьра чухеца, пхьош доалл. Из чІоагІа аьттув болаш да: чкъаьрий лувца водаш цу тускар чу кхача бахьа йиш я.

Сунже оссетра. И. ПЛИЕВА сурт.

«ІАЛАМИ ФОНТАЗИИ»

Иштта цІи тилла выставка хьайийллар вай городе укх деношка изобразительни искусства музее. Из хьаеллилта вІаштІехьдаьккхадар Нохч-ГІалгІайчен ВООП Центральни Совета, къоначa натуралистий республиканскн станце, краеведчески изобразительнин искусствай музеяша.

Музея йоккхача шин зале я кружковцаша гулъяь безаме кийчъяь 150 экспонат. Уж гулъяьй Іалам дезача вай мехкахоша: кинорежиссера И. Татаева, художника И. Дутаева, ГНПЗ оператора М. Чеботарева. Цу экспонаташка хьожараштa духьалаух фаьлгаш тІара турпалаш: крокодил — Гена, массаволчоа дукхаезаенна «Ну, погоди!» яха пхьагали борзи, тайп-тайпара оалхазараши оакхарийи. Из дерригa Іаламо хьаккеллад. Вай мехкахой говзача кулгаша цхьа бахьан хьатоаьр мара кхы хІама даьдац царна. ХІаьта уж сенах хьаяьй?

Тайп-тайпарча гаьлий ткъовронех, овлех, коастах хьаяь хІамаш я уж.

ЧІоагІа сакъердаме хеташ наьха теркам тІаувзаш композици я «Лезгинка», «Дельфинаш». Цар автор ва И. Татаев. Овлаех хьачь я цун уж. Пенсионера К. Попондуполлос дийцар ше хин йисте гІомара юкъера крокодил хьаяккхар.

Из овла чІоагІа тара а ба-кх дуккха бІаьшеренашка хьалха хиннача пресмыкающена.

Къоначa натуралистий станце кружковцаша шоай композицех «Встреча» аьннад. Овлах хьабаьча бІехала новкъа нийслу зІий кІоригаш. КІирвенна бІара ца хьежача ховргдац уж сенах хьаяь я, уж яьй клена тІерча къаьнарча коастах. Шишкех хьаяь дукха страусаш латт выставке.

Сага фантази цІаккха кхоачалургьяц. Іалаьмате дукха тайп-тайпара вазаши пепельницаши хьаяьй Іаламо коастах.

«Ансташ» яхача композицега хьежаш латташ дукха ха йоаккх укхаза баьхкараша. Уж кІотаргий овлех хьахинна я. Дукхача хапа хиво, михо, кхертІоша, шелало Іоткъам барах хьахиннай уж. Шоай бІенй даьшта тара я йолаш я сетта латта палаткаш. Цу Іаламо хьаяьча тамашийна йолча хІамашта уж хозьеш лак хьакха дийзадац.

Выставка вІашагІъеллай аьхки, хІаране ший мукъа ха Іаламца йоаккхаргйолаш.

Хьажа шо а, шоана а корас мег Чебурашка, «иккаш ювхацнск», кораве мег космонавт, марсианин. Хоза мел дар даим вайна уллув, вайна юхе да.

И. ЭСТЕРЛЕ,
краеведчески музея Іалама отдела заведующи.

БЕХК БОАЦАШ БЕХКЕДЕРАШ

Іилмо яхачох дукхьашха оалхазараш дунен тІа даьнна 130 миллион шу да. ХІаьта лаьтта долча оалхазарех 700 тайпа СССР-е да царех 250 тайпа вай республике дах.

Шеко яц цар вай Іалам хозде хилар. Цхьаькха тайпа оалхазар доацача моттиге нийсвелча мел сагота хул. Дукхагіа бараша шоай хоа-каета леладу кхоххарч, попугаяш, кхыдола оалхазараш. ТІаккха мел хоза хеташ, дог гІоздоалаш ладувгІ вай цар ашараш-ка.

Бакъда вай вахаре адамаша уж шин тайпара дийкъад: цаІаш — зене, вожаш — пайдане. Из нийса-м да, хІаьта а хаоц хургдар зене лоархІараш вІалла пайда бац аьлча.

Царех къаьстта дувца ловра сона, хІана эьлча бехк боацаш наха уж бехке дудаь.

Нийса кхетам бац царех бар. Цудухьа къахетам боацаш масса тайпара уж доаду наха. Из нийса дац. Дукха уйла йича вай зене лоархІа оалхазараш арений, хьуний санитараш да. Цар хІаллаяу ялата доккха зе ду дехкий, кхыйола садоакха кора боахама эуламе ра хІамаш.

Цул совгІа вайна хоеш ма дий аьоех, лаьчах наха пайда эцаш хилар: царца цхьоалаш, пхьагалаш, цхьайолча хана бертий лувц. Дулх дуаш дола оалхазараш доаде могийташ хиннадац хьажа.

Нийса дац вай республике йола моллагІа тайпа аьрзи, лаьча, чІегарг, сойка, сорокопут пайдане оалхазараш эуламечарех лоархІаш къахетам боацаш доаделга. Уж салхазараш дукха доаду къаьстта аьхкин гураьхен Веденски, Советски, Шалински, Назрановски районашка.

Сона хезад салаІа болхаш вІашагІкхийттача новкъосташа мелкоколиберии топи пеатронаши хьаэца еза оалаш. Из сенна хьош я ховш ма-дий. ХІама дацар из хьежоргаь еташ хилча-м. Цхьаволчо доккхала нийса тох алийта оалхазара тох. Цхьа оалхазар вай хозача Іалама эшалу.

ЗІамига а вокхха мел вар декхарийла ва вай Іалама хозне лорае.

Б. ДИКАЕВ,
ветеринарни Іилмай кандидат.

КИСЛОВОДСКИ КУРОРТ ШЕРЛУШ ЙОАГІА

Кавказски Минеральни Вода районе геологаша тІеххьарча шерашка хьайийлача дарбана хий доаллача кердача моттигаша торо хилийтай укхаза йолаш йлча курортий комплекс дегІайоалае. Къаьстта йоаккхагІа хиннай цІи хеза йолча Кисловодски курорта база: укхаза кораьй хий дсалла йоккха кхо моттиг. Из бахьан долаш СССР Министрий Совето соцам баьб гаргарча шерашка курорт дІахо дегІайоалае аьнна.

АПН корреспондента Квитковский Ростислава профсоюзий курортки управлене Кисловодски территориальни Совета председатела Ступин Юре дийцар:

— ИттлагІча пятилеткагІа санатореш, гостиницаш хьалъяра, реконструкци яра, город тоаяра дІаладхийта лерхІа ахча кул хьалхарча пятилеткагІа хинначул 20-зза дукхагІа да. Кисловодски курорт йиллача хана лепз хьалъяь дарбан корпусаш 15 эзар моттиг йолаш я, хІаьта хьатІайоагІача пятилетке царна тІакхетаргья кхы а 5 эзар моттиг. «Стеклянная струя», «Крепость» яхача санаторешка, масала, шозза дукхагІа хургья моттигаш. Городе а цун йистошка а хьалъергья 12 здравниц, массехк пансионат. Кисловодске йоккха водоемаш яп. Цудухьа. Подкумок яхача хи тІа пляжаш а лодочни станцеш а йолаш искусственни Іам бе лаьрхІад. Городе хургья керда машиннаькъа станци, 2000 моттиг йола концертни зал.

Курорт сихха дегІайоагІе а городе баха нах дуккхагІа хургбац. Курорташ йоацача кьыча городашка Кисловодскера дІайохийтача предприятешкара болхлой балха отта йиш хургья кердача санатрешка.

(АПН).

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

СПОРТ

БОЛЕЙБОЛ

Советски халкъо Сийлакхбоккхача Дай-мехка тІем тІа котало яьккха 30 шу дизара хетаяьча спартакиада зачетах йола турнир дІахо хьош я «Труд» обществa Нохч-ГІалгІай Совета производственни коллективай 45 команда. Командаш ловз Грознерча «Динамо» стадионе.

МаІача наьха командашта юкъе «Красный молот» завода команда счет 2:0 йолаш котъяьннай А. Шерипова цІерагІча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода командал. «Чечингстройтранс» АТО команда а из счет йолаш котъяьннай В. И. Ленина цІерагІча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода командал. «СовкавНИПИнефть» команда а иштта котъяьлар Грозненски радиотехнически завода командал.

Кхалнаьха командашта юкъе хьалха латт «Красный молот» завода, Химкомбината, «Грозгипросельхозстрой» институтa волейболисташ.

ТАЬЛГЕХ ЛОВЗАР

Грозне, С. Орджоникидзе цІерагІча стадионе таьлгех лайзар «Локомотив», «Труд» яхача обществай командаш. Ира а дог уоаттадеш а бар парка юкъе этта къовсам.

1975 шера хургйола Нохч-ГІалгІайчен чемпиона цІи яьккхар «Труд» обществa команда.

Шиина а командана грамоташ елар Республикански спортивни комитето.

Къаьст - къаьстача спортсменашта юкъе хьалхаьра моттиг яккхара яхьаш дІахо хьош я.

О. ТИНИКАШВИЛИ.

ФЕ ХИЛА

Наькъашка хулача хатарий статистика хьахьокх: аххан бетташка наькъашка эггара дукхагІа бераш лозаду. Школаша а даьша ноаноша а кхоачамхилала терко яц берашта наькъа бокъонаш Іомаяра.

Дукха ха йоацаш Урус-Мартане «Горец» совхоза тракториста Ш. Танкаева нійс шу даьнна йиІиг З. Шовхалова лозайир. Хиннача човнех йиІиг елар. Малав цу хатара бехке? Хьалхарча вогІана цу гІулакха бехке да бийсаш йиІиг вралелийта дац наиен. Бехке ва тракторист а, улицагІа гІолла воагІаш ший наькъ тІа саг нийсвала тарлуш хилара уйла ца яь. Бехке я йиІиг ше а. Цунна ца гуш йиса йиш хиннац баьдеча бус сийрда лампаш йоагаш йоагІа трактор. Из Іомаяь хиннац наькъашкарча кхерамах лораяла.

14 июле ший доалахьара ЧИЕ 22—26 «Жигули» яха автомобиль хахка дІаелар вуонийтта шу даьннача ший воІага Русланага Хаматхановс. Ленина улицагІа гІолла машина хоахкаш сакъерда лаьрхІар Руслана. Из шекваьар автомобиль лалла а наькъа бокъонаш а шийна ца хара. Соз сиха йола автомобиль наькъ йисте богІача аьшкабетонил бІоагІах кхийтта ехар. Дукхача хана ахча вІашагІдеттаы нийца автомобиль йохайир. Къона автомобилист а чІоагІа лозавир. Цхьабакъда из хатар кхы а халагІа хила тарлора. Дукхьал цу бІоагІа кІалхарвьаккхар «Жигули» тІа ца кхеташ тоотуара тІа даьтта кхо саг.

ЧІоагІа хала хатар хилар Сунженски АТП водитела А. Сукиниева бехкагІа. Нах дІахьа кхувлара лаьрхІа йоацача грузовой автомашинач 8 пассажири мухьи долаш Ростов-Баку яхача трассагІа хьаволгІаш духьал йоагІача грузовинкаца вІашагІкхийттар из. Цу аварех цхьа саг вийра, вокхІечар човнаш йир.

Поачан йолча хьалашка наькъа бокъонаш йицъяларах аварн йир ший доалахьа автомобиль йолча Б. Фаермана. Кхо саг лозавир цу аварех.

ДІадахача кІиракІа Нохч-ГІалгІайчен наькъашка 59 авари яьй. Цу юкъе пхи саг вийнав, 58-нена тайп-тайпара човнаш яьй.

А. ЧЕБУШЕВ.

ТАХАНИ КХОАНЕИ ХУРГДА

19 июль.

С. М. Кирова цІерагІара культураи салаІареи парк. 14.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 17.30. Кинолекторий. «Алкоголизманен зуламаш даран духьал лоаттабеча къовсаме советски законодательство» яха лекци. 19.00. Къайла театр. «Нохч - ГІалгІайче халкъий вежарашка болча дезале» яха багагІа дувца журнал. 19.30. Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 19.30. Баьццара театр. Сцене московски цирк. 19.30. Халхараш ду майда. Халхарий сайре 20.00. Кинолекторий. «Дальхе. са нлли» яха кинофестиваль.

В. И. Ленина цІерагІара культура Дворец. 11.00. «Заманхо» яха бераштен кагирхоштен дола кинотеатр. 12.00. Аттракционий городок. 18.30. СалоІача дийнахьара лекторий. «Буржуазни национализмаси шовинизмахя юхедерашта духьалара машар хургбоаца къовсам коммунистически кхетам балара корттера деккар да» яха лекци. 19.30. Іилма - документальни фильмаш хьоккар.

Н. К. Крупскай цІерагІара культура Дворец. 9.00. Назрановски района юрта боахама къахьегамхошта гІулакх де агитбригада яхар. 19.30. Ахкарара кинолекторий. «Советски къахьегама законодательство» яха лекци. Кинофильм хьоккар. 20.00. Кагирхой сайре. «Сигала бессара экспресс» яха ВИА.

20 июль

С. М. Кирова цІерагІара культура Дворец. 14.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 17.30. «9-ча пятилетка итогаш» яха лекци. 18.00. Музыкальни эстрада. Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 19.30. Баьццара театр. Сцене московски цирк. 19.30. Халхарий майда. Халхарий сайре. 20.00. Кинолекторий. «Дальхе. са нлли» яха кинофестиваль.

В. И. Ленина цІерагІара культура Дворец. 9.00. Ачхой-Мартановски района юрта боахама къахьегамхошта гІулакх де агитбригада яхар. 10.00. Аттракционий городок. 11.00. «Заманхо» яха бераштен кагирхоштен дола кинотеатр. 12.00. «Вай дар ца дайнача» яхача М. Дудина книжках йола беседа. 19.00. «Металлурга Денна» хетадаь «Дальхен болат Советий мехка доккхал да» яха кино хьоккар.

Н. К. Крупскай цІерагІара культура Дворец. 10.00. «Къона лениннец» яха берий кинотеатр. 19.30. Ахканара кинотеатр. «Рельсаш цІера юкъе» яха литература обзор. Кинофильм хьоккар. 20.00. Кагирхой сайре. «Сигала бессара экспресс» яха ВИА.

ТЕЛЕВИДЕНИ

19 июль
I ПРОГРАММА

8.55 — Передачай программа. 9.00 — Кердадараш. 9.15 — Босбола телевидени. Іуйрийнара гимнастика. 9.30 — «Бераш оакхарех». Ленинградера передача. 10.00 — «Шоана, дай-нованой!» 10.30 — Босбола телевидени. «Іуйрийнара почта» яха музыкальни программа. 11.00 — «Эфире — гаргарча нахаца вІашагІкхетар». Репортаж. 11.25 — Босбола телевидени. А. Пахмутова «Созвездие Гагарина» яха вокальни цикл. Н. Добронравова стихашца. 12.00 — Орбита тІара кердадараш. 12.15 — Босбола телевидени. «Художникех дола дувцараш». А. Васнецов. 12.45 — «Москве цхьан сахьата». МГУ. 13.45 — М. Пятницке цІерагІча Паччахьалкхен Академически эрсий халкъа хора концерт. 14.30 — Босбола телевидени. «УнахцІено» яхача программа почта. 15.00—Босбола телевидени. Фильмбераштa. «Петька в космосе» яха телевизионни художественни фильм. 16.05 — Политически обозревателa Ю. А. Жукова жоп лу телезрителий хаттарашта. 16.30 — Босбола телевидени. В. А. Моцарт. «Квартет фа-мажор» дІалокх Вильнюсски филармоне струнни квартето. 17.00 — «Керттера конструктор» яха телевизионни документальни фильм. 1-гІа серя. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — «Дикала витрина». «ДІакъоаларгба вай бреке никъ». 18.45 — Босбола телевидени. «ВІаргагуш дар — теша халадар». 19.45 — СССР-а халкъа артистка И. Архипова концерт. 20.05 — «Робкий герой» яхача телевизионни художественни фильма премьера. «Афоряе хинар» яхача цикла гІара (США). 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.45 — Босбола телевидени «КІай бийсаш» яхача искусствай фестиваль чакхйоалаш дола концерт. Ленинградера передача. 22.25 — Босбола телевидени, СССР-а халкъий спартакиада. Спортивни гимнастика. Ленинградера передача. 23.00 — Орбита тІара кердадараш. Чакхъяьлча — передачай программа.

II ПРОГРАММА

13.00 — С. М. Кирова цІерагІча Астраханскн областной драмтеатра спектакль. 17.40 — «Сатира жаро Нохч-ГІалгІай литература». Литературни передача. 18.05 — «Маша дегІаваа, университете!» 18.15 — Босбола телевидени. Мультфильмай программа. 18.45 — «Вошал» яха телефильм.

20 июль
I ПРОГРАММА

8.55 — Передачай программа. 9.00 — Кердадараш. 9.15 — Босбола телевидени. «Зарядке дІаотта». 9.30 — Босбола телевидени. «Будильник». 10.00 — Советски Союза гІулакх деш ва! 11.00 — Босбола телевидени. «Орленок» яхача телестуде юнкораш Советски Союза Турпалхочунца генерал-полковникаца М. Н. Хлебниковца вІашагІкхетар. 11.45 — Босбола телевидени. «Дуьна» яхача берий хоровой студе зІамагІа йолча группа концерт. 12.00 — Орбита тІара кердадараш. 12.20 — Фехтованех йола дунен чемпионат. Будапештера передача. 12.30 — Босбола телевидени. «Юртара саьхьат». 13.30 — Документальни фильм. 13.55 — Босбола телевидени. «Музыкальни киоск». 14.25 — «Тахан — металлург ди». 14.40 — Босбола телевидени. «Советий мехка бераш». «Чувзла цу дуней чу» яха телевизионни документальни фильм. 15.20 — Босбола телевидени. «Тахан — металлурга Ди». СССР-а бсбола металлурга министрацара П. Ф. Ломакоцара беседа. 15.35 — «СалоІача хана». Металлурга денна хетаяь музыкальни программа. 17.00 — «Керттера конструктор» яха телевизионни документальни фильм. 2-гІа серя. 18.00 — Босбола телевидени. «Кинонцкъбархой клуб». 19.40 — Босбола телевидени. «Арене — цирк!» 20.00 — «Вай доттагІий экран». Вайнига хьошалгІа еча Къилбаседа-ХІирий телевидене студя. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. Футболах йола СССР чемпионат. «Динамо» (Киев) — «Арарат» (Ереван). 2-гІа тайм. Киевера передача. 22.15 — Босбола телевидени. «Кантри мюзик шоь» яхача американски фолклорни ансамбла концерт. 23.00 — Орбита тІара кердадараш. Чакхъяьлча — передачай программа.

II ПРОГРАММА

12.30 — С. М. Кирова цІерагІча Астраханскн областной драмтеатра спектакль. 18.15 — «Оаша дахнйтача письмошта». Концерт. 18.45 — «В горах реки бурные» яха художественни фильм. 20.00 — Босбола телевидени «Цхьа дунеина хайра...» яхача телевизионни документальни фильма премьера.

ХАОТТАМ

Тахан хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, секунде 0—5 метр чІоагІа хьекхаш мух а болаш хилеи фегара температура республике гІолла 27 — 32 градус. Грозне — 30—32 градус йолаш хилеи тарлу.

20—21 июле хувцалуш морхаш а йолаш кІезиг-кІезига догІа а делхаш, цхьайолча моттигашкэ теха а делхаш хилеи, секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш, фегара температура бийсана 15—20 градуси дийнахьа 25—30 градуси йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ЛОРА ХЬЕХАМАШ

ЧЕНА ХУЛАЧА ЛАЗАРЕХ ЛОРАВАЛАР

Чена хулача сихача лазарех да дІайха лазар, че коачъялар, инфекционни гепатит, сальмонеллезаш, холера. Уж лазараш чІоагІа даьржа да деррига дунен тІа. Нагахьа мохк бац уж лазараш доацаш. ХІаьта вай мехкара дІадаькхад царна юкъе эггара халагІа дола лазар — холера.

ДІа-юха дувлача лазарех 30 процент лоац цар. УнахцІено лораяра Дерригдунен организаце беча хоамах дерригача дунен тІа хІара шера цу лазарех ла 5 миллион гаргга бер, дукха кхийна нах а.

Уж лазараш хьеду микробаша. ХІаьта цу лазарий микробаш шоайла чІоагІа тара я шоай яхара оамалга диллача а Іеш йолча моттигашкен лазар хьоадара наькъагеи диллача а. Могаш волча сага царех лазар кхета тарлургда уж сага бага гІолла шоргашка е ченга кхаьчача. Уж кхача тарлу, молача хица, дуача хІаманца, кулгаш ца дулаш хІама даарца.

Уж къаьстта дукха нийсъяла тарлу сиха талхаш йолча продукташца, дулхаца, шурийца. Микробаш хул шелача ца лоаттаеча кхыча продукташца а. Даа хІама кийчдеш волча саго, из кулгаш а пхьегІаш а цІена йоацаш кийчдеш хилча, цига атта моттиг корайоагІа микробашта.

ХІаьта чела-шоргашта хула лазараш эггара сихагІа доаржадераш цІагІа лела мозий да. Моза бах 1—2 бетта. Саг ваххача хьувз из хаддамза, дукха гаьна ца боалаш.

Моза, шийна даа хІама лехаш, дуккхача продукташ тІа Іохоз, уж юь. ТІаккха цунна догІа тІа латта микробаш, кер чу кхоач. Саго дуача хІаман тІа ховш а багара ара кхувсача ший шодашца а цо дІайоаржаю шийх хьакхийтта микробаш. Цу тайппара, лазар тох цар сага. ХІаьта иштта лазар кхийтта саг чІоагІа кхераме ва могаш болча наха, цо цамогаш бергба уж, нагахьа санна из царех дІа ца къоаставой. Лазар кхийттача сага шоргашка е че сиха еб микробаш, дукхагІа а ях. Масала, арахьа шоаш нийсьеннача моттигашка хьежжа тайп-тайпара ха йоаккх цар яхаш. Шурий продукташка дизентере микробаш ши кІира совгІа ях, дІайхача лазара ираш цхьан-шиш дийнахьа.

60 градусага кхоачаш йІовхал оттайча микробаш йов.

ДІа-юха дувлача цу халяча лазарех эггара дукхагІа цамогаш хул бераши боккхий нахи. Лазар дІаьхдалар е сиха верзар хІара сага организмага, из дукха-кІезига лазар кхийтта хиларга хьежжа хургда.

Уж лазараш дІатІахьажарах малагІа да къоасталургдоацаш цхьатарра да. Цар керттера белгалонаш я: температура 38-40 градусага кхоачаш лаккхьялар, дуачун чам бовр, голаш хотталуча а чеп на а лазараш уеттар, низ дІабалар, шийла хетар, Іетто дог ахар а Іеттадар а, каст- каста кишка ваха везаш хилар, дийнахь-бус 10 - 15 - зза а водаш, цІенопца цІийн ший тайпара коачали хилар. Иштта хул дизентери.

ХІаьта дІайха лазар кхийтача, сага дерригa дегІ лаза долалу, корта лаз, цаб во ю, 39-40 градусага кхоачаш температура лаккхлу, лазар кхийтта 4-5 ди даьлча дегІа тІа чич хьоз.

Холера царна юкъе эггара халагІа дола лазар да. Из геттара сиха даккху, массехк сахьатагара 5 денга кхачалца мара дІаьх а ца луш. ДукхагІча даькъе цох саг ла. Из довзаргдола белгалонаш 2 - 3 дийнахьа мара гучаялац цун, уж а цІаьхха, бийсана хана. Геттара коача хул цун чен. ХІаьта дийцахь-бус 15-20-зза аравахa везаш а хул. Иштта дукха дегІацара тІоадал дІаларах геттара гІеллу саг, тІаккха температура 34-35 градусага кхоачаш лохлу. Унахочун чен цІий доапаш хий санна хул. Каст-каста Іеттаду цох цамогаш волча саго. Лазар кхийттача хьалхарча дийнахь 10-15 литрага кхоачаш дегІацара тІоадал дІаяла тарлу.

Цкъаза че коача ца луш е Іеттораш а ца хулаш нийслу из. Из геттара сиха чакхдоал, унахо ве а вувш.

Иштта цамогаш хинна саг лораш тІаккхача кхелехь дІавоал. Из чІоагІа кхераме ва цуна гонахьа хьуазараштa.

Цу дерригача лазарех лоравалара бахьалаш да дегІаца а цІагІа а массанахьа цІено лелаяр. Из фуд массанена а хов. Бакъда массане а деш-м дац. Цу наха шоашта зулам деш хиларал совгІа, кхычарна а боккха кхерам тІаоттабу.

ХІанз, ахканарча хана, мозий дукха долча, тайп-тайпара баьцадвараши сомаши наха дукха дуача хана къаьстта чІоагІагІа лоравала веза цу лазарех.

Баьццадараш, сомаш, комараш яа еза турба чу гІолла е хьастара доагІача, е кІежъяькхача хица йила а йила. Нашка вахачул тІехьагІа а хІама даале хьалха а кулгаш сапа а тохаш дила деза.

Нагахьа санна мола а цІагІа кхыча гІулакха эша а хий додача хи тІара е Іам чура кхухьаш дале, тІаккха цунга кІедж яккхийта еза.

Іойотташ йокха шура кІедж ца йоаккхийташ ма яа. Дуаш диса хІама тІера ца къовлаш ма-дита — цу тІа мозий ховша тарлу. ХІаьта иштта тІера дІакъовлаш хила еза даарах юхейиса хІамаш чуккувса бедар е кхыйола пхьегІа. Дулхи шурей, хІаьта иштта царех йола продукташ а шийлача моттиге мара лоаттае йиш яц.

Сиха дІа-юха дувлача цу лазарех моллагІа а цаІ гучаделча, геттара чехка лорашка хайта деза. Цамогаш вола саг а е цун нах а шоашкара дарба дегІорта мегаргдац. Из кхераме да, унахо дарба лучара воакх цу гІулакхо.

Цу кхерамеча лазарах шелоравала а тарлучох кхыбараш лоралургбола гІулакх де а декхарийла ва хІара саг. Из дерригача халкъа юкъара гІулакх да.

Н. ПЫХАЛОВА,
республикански санитарно-эпидемиологически станце лор.

Р. АРАКЕЛОВ,
санитари просвещение Нохч-ГІалгІай республикански цІен лор.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехкто кхама секретара — 3-34-38; партийни вахарен культурая отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 2-80-71; бухгалтере — 2-54-30.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 11, (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря—3-34-38; отделов партийной жизни и культуры—3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 2-80-71; бухгалтерии — 2-54-30.

Газет арздувл шинарг, ерен, шоагтен денешка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект, 7/84. Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

Заказ № 4869.